РЕФЕРАТИВНО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ISSN 2521-1463

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА.

Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

ОНЛАЙН-ЖУРНАЛ ЗАСНОВАНО У 2016 РОЦІ

НОМЕР ЖУРНАЛУ

Том 11
№ 2 (62)

Березень – квітень 2026 р.

DOI 10.53672/ej.2.2026

expertize-journal.org.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Назаров О. А.
Євдокимова Н. О.
Кириченко О. А.
Калинка Г. І.
Цільмак О. М.
Мотлях О. І.

Барко В. І.
Лефтеров В. О.
Коренюк П. І.
Алікіна Н. В.
Попова Г. В.
Вітомський Ю. Л.

Землянська О. В.

Чернякова О. В.
Большаков С. І.
Тунтула О. С.
Ткач Ю. Д.
Єгорова Т. М.
Лисенко А. Б.

Шаповалов В. О.
Савкіна Т. В.
Савостін О. П.
Безушко С. В.
Вербина Ю. В.
Хлонь О. М.

Інститут психологічної експертизи і поліграфа Kyiv

ВИДАЄТЬСЯ ЗА СПРИЯННЯ

Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі

ROR 02xc7et08

Номер на сайті

ISSN 2521-1463

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ
Назаров Олег Анатолійович
канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва, судовий експерт

ВИДАВНИК НАЗАРОВ О. А.

Судово-психологічна експертиза

Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

Реферативно-науковий online журнал
Електронне видання
Засновано у травні 2016 року

2026. Том 11, № 2 (62)

Березень–квітень 2026 року

Київ · 2026
expertize-journal.org.ua

DOI: 10.53672/ej.2.2026
УДК 159:34(05)+159:371(05)+347.948
ББК 67.5:88.4
С89

ISSN 2521-1463 (Online)
EAN-13 9772521146000
Ідентифікатор медіа R40-05509

Засновник і видавець: кандидат психологічних наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович

Видається за сприяння ТОВ «Київський міжнародний судово-експертний інститут психологічної експертизи і досліджень на поліграфі», ROR 02xc7et08

С89 **Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці** : реферативно-науковий online журнал. — 2026. Т. 11, № 2 (62) (березень–квітень 2026 р.). — Київ : Видавник Назаров О. А., 2026. — 72 с. — URL: expertize-journal.org.ua.

Номер містить оригінальні статті й реферати праць з юридичної психології, судової експертизи та суміжних галузей, а також новини журналу й розділ «Новини інженерної психології та психотехніки».

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів

Рукописи можуть рецензуватися і не повертаються

Авторські права на матеріали належать їхнім авторам. Матеріали журналу поширюються на умовах ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства 4.0 Міжнародна» (CC BY 4.0), крім першоджерел рефератів і передрукованих матеріалів, права на які належать їхнім правовласникам.

Редакційні правки, скорочення та зміна назви матеріалу погоджуються з автором до публікації

За достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, відповідальність несуть автори

© Автори матеріалів, 2026
© Видавник Назаров О. А., 2026

Редакційна колегія

Головний редактор — видавець (засновник видання)

Назаров О. А. — канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва, атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження», стаж експертної діяльності з 2000 р., поліграфолог, правознавець. ORCID 0000-0002-3427-1162

Заступники головного редактора

Євдокимова Н. О. — д-р психол. наук, професор; напрям наукових робіт — психологічні науки. ORCID 0000-0002-8789-278X

Кириченко О. А. — д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри права факультету бізнесу, адміністрування та права Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика, наукова спеціальність 12.00.09 — кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; напрям наукових робіт — юридичні науки. ORCID 0000-0002-8748-6431

Відповідальний секретар

Калинка Г. І. — фахівець факультету бізнесу, адміністрування та права Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика, ад'юнкт зі спеціальності 19.00.06 — юридична психологія, здобувач наукового ступеня доктора філософії у галузі юридичної психології. ORCID 0000-0002-6113-7778

Члени редакційної колегії

Цільмак О. М. — д-р юрид. наук, канд. психол. наук, професор, завідувачка кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія», полковник міліції у відставці. ORCID 0000-0001-7348-4876

Мотлях О. І. — д-р юрид. наук, професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, поліграфолог, заслужений юрист України. ORCID 0000-0002-6135-9952

Барко В. І. — д-р психол. наук, професор, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення Державного науково-дослідного інституту МВС України, поліграфолог, полковник міліції у відставці. ORCID 0000-0003-4962-0975

Лефтеров В. О. — д-р психол. наук, професор, проректор Міжнародного університету, полковник міліції у відставці. ORCID 0000-0002-9163-0555

Коренюк П. І. — д-р екон. наук, професор, академік (дійсний член) Академії економічних наук України, завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування Дніпровського державного технічного університету. ORCID 0000-0001-8321-3199

Алікіна Н. В. — канд. психол. наук, старший науковий співробітник, експерт вищого кваліфікаційного класу, працювала тривалий час на посадах голови секції судової психологічної експертизи Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, головним експертом лабораторії криміналістичних експертиз Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження» до 2016 р., стаж експертної роботи з 1978 р. ORCID 0000-0002-0166-4437

Попова Г. В. — канд. психол. наук, доцент, підполковник міліції у відставці. ORCID 0000-0003-3814-4037

Вітомський Ю. Л. — канд. психол. наук, офіцер запасу СБ України. ORCID 0009-0004-5206-5065

Землянська О. В. († 06.07.2020) — д-р психол. наук, професор, професор кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, полковник міліції у відставці. ORCID 0000-0001-6547-2621

Чернякова О. В. — канд. психол. наук, доцент, завідувачка кафедри психології та філософії Київського університету інтелектуальної власності та права. ORCID 0000-0002-0384-4829

Большаков С. І. — канд. військ. наук, доцент, керівник ТОВ «Науково-дослідний інститут судової експертизи та оцінки», атестований судовий експерт за спеціальностями 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності» та 12.2 «Визначення вартості колісних транспортних засобів та розміру збитку, завданого власнику транспортного засобу», суб'єкт оцінки майна та майнових прав, полковник ЗСУ у відставці. ORCID 0000-0003-2394-0225

Тунтула О. С. — канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, наукова спеціальність 12.00.09 — кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. ORCID 0000-0002-1699-1668

Ткач Ю. Д. — канд. юрид. наук, доцент кафедри криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ, наукова спеціальність 12.00.09 — кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. ORCID 0009-0006-3675-2548

Єгорова Т. М. — старший науковий співробітник Полтавського відділення Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, голова секції судової психологічної експертизи Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України з 2015 р., атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження», стаж експертної діяльності з 2000 р. ORCID 0000-0002-4097-5449

Лисенко А. Б. — голова професійної громадської організації «Колегія поліграфологів України», директор Комітету з освіти правління громадської професійної організації «Міжнародна асоціація професіоналів в поліграфології» (AIPP, Мексика), експерт-аналітик 1 категорії, поліграфолог, підполковник СБУ в запасі. ORCID 0000-0002-8131-9931

Шаповалов В. О. — головний редактор журналу «Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика», атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження» (2016 р.), старший науковий співробітник науково-дослідного відділу (проблем психологічного вивчення особового складу) Науково-методичного центру кадрової політики Міністерства оборони України (2020 р.), поліграфолог. ORCID 0009-0004-0472-6201

Савкіна Т. В. — старший науковий співробітник лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних, мистецтвознавчих досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження», стаж експертної діяльності з 1998 р. ORCID 0009-0007-9784-2253

Савостін О. П. — старший судовий експерт відділу почеркознавчих досліджень лабораторії криміналістичних видів досліджень Одеського науково-дослідного інституту судової експертизи Міністерства юстиції України, психолог — судовий експерт другого кваліфікаційного класу комунальної установи «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я», атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження», стаж експертної діяльності з 1982 р. ORCID 0009-0003-6666-0247

Безушко С. В. — канд. пед. наук, доцент. ORCID 0009-0008-2069-1642

Вербина Ю. В. — канд. психол. наук, доцент кафедри психології та педагогічної освіти Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика. ORCID 0009-0004-2947-9251

Хлонь О. М. — канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології та філософії Київського університету інтелектуальної власності та права. ORCID 0000-0001-9733-8531

Зміст

ПЕРЕДМОВА 7

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ (СТАТТІ, РЕФЕРАТИ СТАТЕЙ) 10

1.1. Судово-психологічна експертиза 11

Рівненський апеляційний суд. **Судова практика.** Наявність між колишнім подружжям конфліктних ситуацій не може свідчити про вчинення одним із них психологічного насильства 11

Національна школа суддів України. **Психологічна** та етична підтримка суддів і працівників судової системи: розвиток співпраці з Інститутом капеланства Марша (США) 13

Національна школа суддів України. **Психологічна** та етична підтримка суддів і працівників судової системи: розвиток співпраці НШСУ з Інститутом капеланства Марша (США) 15

Карачевцев Я. М. **Особливості оцінки моральної** шкоди за тілесні ушкодження, смерть від злочину, ДТП, травми на виробництві чи професійного захворювання 17

1.2. Рецензії та нові видання 24

Детектор "DPulse" 24

1.3. Психологія вбивці: типології, механізми, межі експертної оцінки 33

Потребчук О. А. **Сучасні типології осіб,** які вчинили вбивство: порівняльний аналіз критеріїв і прикладної цінності 33

Ласкорунська Є. К. **Інструментальна та реактивна** агресія: критерії розмежування і проблема їх застосування на практиці 39

Григораш О. С. **Механізми морального відсторонення** у структурі насильницької поведінки: систематизація наукових даних 43

Соколовська С. А. **Психологічна структура особистості** насильницького злочинця: порівняння моделей 48

Дудка А. О. **Психологічний зміст суб'єктивної** сторони умисного вбивства: межі компетенції психолога і суду 52

Пузанова С. В. **Ідіографічний та номотетичний** підходи в кримінальній психології: порівняльний аналіз пізнавальних можливостей 56

РОЗДІЛ 2. НОВИНИ ЖУРНАЛУ 61

З 25 лютого 2026 року наказом Міністерства юстиції України від 6 лютого 2026 року № 322/5 було введено нову вартість експертогодини у 2026 році 61

Верховний Суд опублікував систематизований огляд практики КЦС ВС у спорах щодо визначення місця проживання дитини 61

Матеріали досудового розслідування у кримінальному провадженні, використані в господарській справі без письмового дозволу слідчого або прокурора на розголошення відомостей досудового розслідування, є недопустимими доказами – КГС ВС 61

Як оформити батьківство, якщо дитина народжена у шлюбі, але від іншого чоловіка - пояснює Міністерство юстиції України 61

Оформити майно на дитину стане простіше 62

Спір про повернення дитини до держави постійного проживання: що вирішив суд 62

РОЗДІЛ 3. НОВИНИ ІНЖЕНЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОТЕХНІКИ **64**

Інструментальне інтерв'ювання з реєстрацією електродермальної активності **64**

ЧИТАЧІ ТАКОЖ ШУКАЮТЬ **66**

Передмова

СЛОВО РЕДАКЦІЇ

Наш журнал — реферативно-науковий. Поряд з авторськими статтями, які вперше публікуються саме тут, ми подаємо реферати вже опублікованих праць: наукових статей, посібників, оглядів судової практики, офіційних документів. Реферат стисло передає зміст першоджерела; біля кожного такого матеріалу є позначка «Реферат», анотація та бібліографічний опис першої публікації. Так журнал показує, що нового з'явилося в науці й практиці, і веде читача до оригіналу.[6]

Шановні колеги! Судова експертиза — професія для тих, хто не зупиняється на першому поясненні. Номер 2026. Том 11, № 2 (62) за березень–квітень 2026 року пропонує 11 матеріалів з тем: судово-психологічна експертиза, нові видання, психологія вбивці.

> *Цікавий факт зі світу судової експертизи. 1247 року в Китаї надруковано трактат Сун Ци «Сі юань цзі лу» («Змивання кривд») — найдавнішу з відомих у світі книг із судової медицини; англійською її переклав історик Брайан Е. Макнайт.*[7]

Можливо, саме ваше дослідження стане наступною сторінкою історії судової експертизи. Читайте, сперечайтеся, пишіть до журналу — і повертайтеся до архіву номерів по нові матеріали.

Редакція журналу

Цифри війни. Війна, яку російська федерація розв'язала проти України, щодня забирає життя. Станом на 30 квітня 2026 р. Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні підтвердила загибель 15 850 цивільних осіб, серед них 791 дітей, і поранення 44 809 цивільних осіб, серед них 2 752 дітей. За кожною цифрою — людська доля, і завдання юридичної психології — допомагати правосуддю встановлювати правду про ці злочини.[8]

Кримінальні провадження. За останніми оприлюдненими на дату виходу номера даними Офісу Генерального прокурора (24.02.2026), задокументовано понад 240 тисяч злочинів агресії рф проти України, із них понад 210 тисяч — воєнні злочини.[9]

Шкода державі та громадянам. За спільною оцінкою Уряду України, Світового банку, Європейської комісії та ООН (RDNA5, оприлюднено 23.02.2026), прямі збитки станом на 31.12.2025 перевищили 195 млрд дол. США, а потреби у відновленні й відбудові становлять майже 588 млрд дол. США.[10]

Відшкодування і судова експертиза. Верховний Суд у постанові від 01.04.2026 у справі № 945/1826/24 погодився, що наданих доказів розміру шкоди майну недостатньо; клопотання про судову будівельну експертизу позивачка не заявляла.[11] Реєстр збитків 29.04.2026 відкрив п'ять категорій для держави й бізнесу, зокрема щодо

втрати активів і упущеної вигоди[12], а 30.04.2026 Верховна Рада ратифікувала Конвенцію про Міжнародну комісію з розгляду претензій.[13]

Пожежа в житловому будинку на площі Соборній, 3 у Львові — пам'ятці архітектури XVIII–XIX ст. у складі ансамблю бернардинського монастиря — після удару російського дрона 24 березня 2026 р. Фото: Національна поліція України, ліцензія CC BY 4.0.[14]

Житловий будинок в Одесі після російської атаки в ніч на 6 квітня 2026 р. Фото: ДСНС України, ліцензія CC BY 4.0.[15]

ПАМ'ЯТІ СУДДІ ЛЮБОВІ ХАРЕЧКО

Любов Костянтинівна Харечко — суддя Чернігівського апеляційного суду. На громадських засадах вона була суддею-спікером суду: представляла суддівський корпус у медіа, виступала на телебаченні (суд очолював Геннадій Салай)[16]. Збори суддів Чернігівського апеляційного суду двічі обирали її секретарем судової палати у цивільних справах: 8 жовтня 2018 р.[17] і повторно, на другий строк, 7 жовтня 2021 р.[18] (обидва рази суд очолював Геннадій Салай[19]); раніше цю посаду вона обіймала в Апеляційному суді Чернігівської області[20]. 3 березня 2022 р. поблизу села Рогощі на Чернігівщині російські військові розстріляли автомобіль, у якому вона разом із сином намагалася евакуюватися. Любов Костянтинівна загинула, її син зазнав поранення. 16 вересня 2024 р. Чернігівський районний суд Чернігівської області заочно засудив двох російських військовослужбовців до довічного позбавлення волі, 4 лютого 2026 р. Київський апеляційний суд залишив вирок у силі[16]. Любов Харечко писала вірші — про війну і мир, про материнство, віру, рідну землю і суддівську долю. З березня 2022 р. в кожному номері журналу — один її вірш.

Вірш номера: «Незламна» (січень 2015 р.)[21]

Читати вірш «Незламна» у збірнику (с. 30) | Збірник у Google Диску

> **Судді — жертви війни.** Станом на 30.04.2026 органи судової влади та судові медіа повідомили, що внаслідок збройної агресії російської федерації загинули щонайменше четверо суддів: Любов Харечко (суддя Чернігівського апеляційного суду, 03.03.2022)[16]; Дмитро Константинов (суддя Красноградського районного суду Харківської області, 29.10.2022)[22]; Анатолій Нагорний (голова Веселівського районного суду Запорізької області, загинув на фронті в листопаді 2023 р.)[23]; Леонід Лобойко (суддя Верховного Суду, 28.09.2024)[24]. За даними Державної судової адміністрації, які в травні 2023 р. оприлюднив голова Ради суддів України, загинули семеро суддів і працівників апаратів судів, ще дев'ятеро зазнали поранень; у лавах ЗСУ тоді служили 54 судді[25]. Пам'ятаємо кожного.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ (СТАТТІ, РЕФЕРАТИ СТАТЕЙ)

Позначки: «Анотація» — оригінальний матеріал, уперше оприлюднений у журналі; «Реферат» — стислий виклад праці або офіційного документа, уперше оприлюднених в іншому виданні чи на іншому ресурсі; під кожним рефератом наведено відомості про першу публікацію; наявний DOI зазначено біля відомостей про оприлюднення. Цифри у квадратних дужках відсилають до списку References після кожної публікації: описи за ДСТУ 8302:2015, українські й російські назви подано латиницею (транслітерація за постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 № 55), їхній переклад англійською — у квадратних дужках.

Читачеві. За кожною публікацією цього номера стоять реальні справи: кримінальні провадження, сімейні спори, позови про відшкодування моральної шкоди, перевірки із застосуванням поліграфа. Анотація допоможе швидко зорієнтуватися, а повний текст за посиланням відкриє методики, аргументи сторін і правові позиції Верховного Суду, які можуть знадобитися у вашій наступній справі. Читайте, порівнюйте з власною практикою і діліться знайденим з колегами.

1.1. СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

СУДОВА ПРАКТИКА. НАЯВНІСТЬ МІЖ КОЛИШНІМ ПОДРУЖЖЯМ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ НЕ МОЖЕ СВІДЧИТИ ПРО ВЧИНЕННЯ ОДНИМ ІЗ НИХ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА[1]

Рівненський апеляційний суд

Реферат. Постанова Рівненського апеляційного суду від 01.04.2026 у справі № 567/113/26 (провадження № 33/4815/381/26) окреслює межу між побутовим конфліктом колишнього подружжя та психологічним насильством як складом адміністративного правопорушення. Місцевий суд визнав 42-річного жителя м. Острога винним за ч. 3 ст. 173-2 КУпАП (домашнє насильство щодо малолітньої чи неповнолітньої особи та повторне протягом року порушення) і наклав штраф 1190 грн. За протоколами, наприкінці грудня 2025 р. за місцем спільного проживання він вчинив економічне й психологічне насильство щодо колишньої дружини та її малолітнього сина: перекрив водопостачання й електроенергію, кричав і ображав нецензурною лайкою. В апеляційній скарзі особа посилалася на неповне з'ясування обставин, розгляд справи за її відсутності та порушення строків складання протоколів, визначених ч. 2 ст. 254 КУпАП. Апеляційний суд, спираючись на п. 14 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», наголосив, що психологічним насильством є лише діяння, якими цілеспрямовано й навмисно спричиняється емоційна невпевненість, страх або інша шкода психічному здоров'ю члена сім'ї. Суд розмежував поняття «сварка», «конфлікт» і «насильство» та назвав ознаки домашнього насильства: патерн повторюваних у часі інцидентів різних видів, системність, повна влада й контроль над постраждалою особою, насильницькі дії між близькими людьми. У справі встановлено лише неприязні стосунки цивільно-правового характеру, зумовлені спором щодо спільного майна подружжя; лайка й образи не підтвердилися письмовими поясненнями, відібраними того ж дня, а протоколи за ст. 251 КУпАП не є самостійними беззаперечними доказами і потребують перевірки іншими доказами. Постанову місцевого суду скасовано, провадження закрито за відсутністю події і складу правопорушення. Рішення корисне суддям, адвокатам і психологам, які оцінюють заяви про психологічне насильство: воно вимагає доведеної шкоди психічному здоров'ю та системного характеру дій, а не самого факту конфлікту.

Ключові слова: домашнє насильство, психологічне насильство, ст. 173-2 КУпАП, конфлікт колишнього подружжя, патерн насильства, шкода психічному здоров'ю, належність доказів, протокол про адміністративне правопорушення, апеляційний перегляд.

Case Law. Conflict Situations Between Former Spouses Do Not in Themselves Indicate Psychological Violence by One of Them

Rivnenskyi apeliatsiinyi sud.

Abstract. Distinguishing ordinary family conflict from psychological domestic violence is a recurring problem for courts, lawyers and psychologists who assess allegations under Ukrainian administrative law. This summary presents the ruling of the Rivne Court of Appeal of 1 April 2026 in case No. 567/113/26. The first-instance court had found a 42-year-old resident of Ostroh guilty under Article 173-2(3) of the Code of Ukraine on Administrative Offences (domestic violence against a minor and a

repeated offence within a year) and fined him UAH 1,190. According to the police reports, in late December 2025 he cut off water and electricity in the home he shared with his former wife and shouted and swore at her in the presence of her young son. On appeal, he argued that the circumstances had been examined incompletely, that the case had been heard in his absence and that the reports were drawn up out of time. Relying on the statutory definition of psychological violence in the Law of Ukraine on Preventing and Combating Domestic Violence, the appellate court held that only acts which purposefully and intentionally cause emotional insecurity, fear or other harm to mental health qualify. It distinguished quarrels, conflicts and violence, identifying a pattern of repeated incidents and systematic power and control over the victim as hallmarks of domestic violence. The relationship showed hostility rooted in a civil dispute over jointly owned marital property, the alleged insults were not confirmed by written statements taken on the same day, and administrative reports were held not to be self-sufficient evidence. The ruling was quashed and the proceedings were closed. The decision offers practical criteria for psychologists and lawyers evaluating claims of psychological abuse.

Keywords: domestic violence, psychological violence, administrative offence, former spouses, marital conflict, pattern of abuse, harm to mental health, assessment of evidence, Rivne Court of Appeal.

Першоджерело: *Постанова Рівненського апеляційного суду від 01.04.2026 у справі № 567/113/26 (провадження № 33/4815/381/26). Реферат оприлюднено в журналі 09.04.2026.*

References

1. Rivnenskyi apeliatsiinyi sud. Sudova praktyka. Naiavnist mizh kolyshnim podruzhzhiam konfliktnykh sytuatsii ne mozhe svidchyty pro vchynennia odnym iz nykh psykholohichnoho nasylstva [Case Law. Conflict Situations Between Former Spouses Do Not in Themselves Indicate Psychological Violence by One of Them] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2026. Vol. 11, No. 2 (62). URL: https://expertize-journal.org.ua/zovnishni-novyny/17948-sudova-praktika-nayavnist-mizh-kolishnim-podruzhzhyam-konfliktnih-situacij-ne-mozhe-svidchiti-pro-vchinennya-odnim-iz-nih-psihologichnogo-nasilstva (onovlena versiia vid 09.04.2026). [in Ukrainian].

ПСИХОЛОГІЧНА ТА ЕТИЧНА ПІДТРИМКА СУДДІВ І ПРАЦІВНИКІВ СУДОВОЇ СИСТЕМИ: РОЗВИТОК СПІВПРАЦІ З ІНСТИТУТОМ КАПЕЛАНСТВА МАРША (США)[1]

Національна школа суддів України

Реферат. В умовах воєнних викликів українська судова система працює під значним навантаженням, тому питання психологічної стійкості суддів виходять за межі суто правової підготовки. Повідомлення Національної школи суддів України (НШСУ) висвітлює зустріч 24 квітня 2026 р. з представниками Інституту капеланства Марша (Marsh Institute for Chaplains, США), присвячену впровадженню підходів до психологічної та етичної підтримки в судовій системі. Ректор НШСУ Микола Оніщук наголосив, що професійна підготовка суддів не може зводитися до передачі знань і розвитку правових компетентностей: не менш важливими є психологічна стійкість, етична витримка та збереження внутрішнього балансу судді. Директор Інституту, капелан і полковник ВПС США у відставці доктор Джим М. Браунінг представив досвід підготовки капеланів і надання духовної та моральної підтримки в умовах криз і підвищеного стресу, а також готовність Інституту долучатися до розроблення навчальних програм, проведення тренінгів, семінарів і спільних ініціатив. Головним результатом став Меморандум про взаєморозуміння та співпрацю між НШСУ та Інститутом. Він передбачає спільні освітні програми й тренінги, обмін досвідом упровадження програм психологічної підтримки (зокрема щодо ПТСР і моральної травми), науково-практичні заходи та залучення міжнародних експертів до навчання суддів, у тому числі в умовах воєнного стану. Сторони домовилися розробляти пілотні ініціативи для підвищення професійної стійкості, добробуту та етичної культури представників судової влади. Під час візиту пастор і офіцер резерву армії США доктор Джеймс Т. Спайві-молодший прочитав для працівників апарату НШСУ лекцію «Моральна травма» про відмінності між посттравматичним стресовим розладом і моральною травмою та вплив тривалого стресу на професійну діяльність. Представлено також концептуальні підходи до програми капеланської підтримки в судовій системі: конфіденційна духовна й моральна допомога, кризове реагування, зміцнення інституційної стійкості. У зустрічі взяли участь Андрій Діденко (громадське формування «Капеланський патруль») та старший капелан Києва і Київської області Олександр Осадчий. Матеріал корисний психологам, які працюють із суддями, і дослідникам професійного стресу в судовій системі.

Ключові слова: Національна школа суддів України, Інститут капеланства Марша, психологічна підтримка суддів, етична підтримка, капеланська підтримка, моральна травма, посттравматичний стресовий розлад, професійна стійкість, воєнний стан, меморандум про співпрацю.

Psychological and Ethical Support for Judges and Court Staff: Developing Cooperation with the Marsh Institute for Chaplains (USA)

Natsionalna shkola suddiv Ukrainy.

Abstract. Under the pressures of war, the Ukrainian judiciary operates under a heavy workload, which makes the psychological resilience of judges and court staff a matter of institutional concern. This report by the National School of Judges of Ukraine (NSJU) describes a meeting held on 24 April 2026 with representatives of the Marsh Institute for Chaplains (USA) on introducing psychologic-

al and ethical support into the Ukrainian court system. NSJU Rector Mykola Onishchuk stressed that judicial training cannot be limited to the transfer of knowledge and legal competences and must also sustain the psychological stability, ethical endurance and inner balance of judges. The Institute's director, chaplain and retired US Air Force colonel Dr. Jim M. Browning, presented its experience in training chaplains and providing spiritual and moral support in crises. The main outcome was a Memorandum of Understanding and Cooperation providing for joint educational programmes and training, exchange of experience in psychological support programmes, including those addressing post-traumatic stress disorder and moral injury, joint academic events and the involvement of international experts in judicial training, also under martial law. The parties agreed to develop pilot initiatives on professional resilience, well-being and ethical culture. Dr. James T. Spivey Jr., a pastor and US Army reserve officer, lectured NSJU staff on moral injury, explaining how it differs from PTSD and how prolonged stress affects professional performance. Conceptual approaches to a confidential chaplaincy support programme with a crisis response component were also presented. The report is of interest to psychologists working with judicial personnel and to researchers of occupational stress in the courts.

Keywords: National School of Judges of Ukraine, Marsh Institute for Chaplains, psychological support for judges, chaplaincy, moral injury, post-traumatic stress disorder, professional resilience, judicial well-being, martial law.

Першоджерело: *Національна школа суддів України. Психологічна та етична підтримка суддів і працівників судової системи: розвиток співпраці з Інститутом капеланства Марша (США). Судова влада України. Реферат оприлюднено в журналі 27.04.2026.*

References

1. Natsionalna shkola suddiv Ukrainy. Psykholohichna ta etychna pidtrymka suddiv i pratsivnykiv sudovoi systemy: rozvytok spivpratsi z Instytutom kapelanstva Marsha (SSHA) [Psychological and Ethical Support for Judges and Court Staff: Developing Cooperation with the Marsh Institute for Chaplains (USA)] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2026. Vol. 11, No. 2 (62). URL: https://expertize-journal.org.ua/zovnishni-novyny/18098-psihologichna-ta-etichna-pidtrimka-suddiv-i-pracivnikiv-sudovoyi-sistemi-rozvitok-spivpraci-z-institutom-kapelanstva-marsha-ssha (onovlena versiia vid 27.04.2026). [in Ukrainian].

ПСИХОЛОГІЧНА ТА ЕТИЧНА ПІДТРИМКА СУДДІВ І ПРАЦІВНИКІВ СУДОВОЇ СИСТЕМИ: РОЗВИТОК СПІВПРАЦІ НШСУ З ІНСТИТУТОМ КАПЕЛАНСТВА МАРША (США)[1]

Національна школа суддів України

Реферат. Меморандум про взаєморозуміння та співпрацю, підписаний 24 квітня 2026 р. Національною школою суддів України (НШСУ) та Інститутом капеланства Марша (Marsh Institute for Chaplains, США), став центральною подією зустрічі, присвяченої психологічній та етичній підтримці в судовій системі України. Документ фіксує намір сторін розвивати співпрацю у професійній підготовці суддів і працівників судової системи та в їх психологічній і етичній підтримці, зокрема в умовах воєнного стану. Його положення передбачають спільні освітні програми й тренінги, обмін досвідом щодо програм психологічної підтримки, насамперед у питаннях посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та моральної травми, науково-практичні заходи та залучення міжнародних експертів до навчання суддів. Ректор НШСУ Микола Оніщук пов'язав потребу в такій співпраці з тим, що судова система працює під значним навантаженням воєнного часу, а підготовка судді має охоплювати не лише правові компетентності, а й психологічну стійкість, етичну витримку та внутрішній баланс. Доктор Джим М. Браунінг, директор Інституту, капелан і полковник ВПС США у відставці, розповів про досвід підготовки капеланів і надання духовної та моральної підтримки під час криз і висловив готовність допомагати в розробленні навчальних програм, тренінгів і семінарів. Практичну складову візиту становила лекція пастора й офіцера резерву армії США доктора Джеймса Т. Спайві-молодшого «Моральна травма» для працівників апарату НШСУ: лектор пояснив відмінність між ПТСР і моральною травмою, показав, як тривалий стрес і кризові ситуації позначаються на професійній діяльності, та ознайомив із підходами до подолання наслідків моральної травми й розвитку стресостійкості. Сторони погодили розроблення пілотних ініціатив щодо професійної стійкості, добробуту й етичної культури суддів, а також обговорили концепцію програми капеланської підтримки з конфіденційною духовною допомогою та кризовим реагуванням. У заході взяли участь представники громадського формування «Капеланський патруль» і старший капелан Києва та Київської області. Для судових психологів матеріал цікавий як приклад інституційного підходу до профілактики професійної травматизації суддів.

Ключові слова: меморандум про взаєморозуміння, НШСУ, Інститут капеланства Марша, моральна травма, ПТСР, психологічна стійкість суддів, капеланство в судовій системі, професійний добробут, кризове реагування.

Psychological and Ethical Support for Judges and Court Staff: Cooperation Between the NSJU and the Marsh Institute for Chaplains (USA)

Natsionalna shkola suddiv Ukrainy.

Abstract. A Memorandum of Understanding and Cooperation signed on 24 April 2026 by the National School of Judges of Ukraine (NSJU) and the Marsh Institute for Chaplains (USA) marks a step towards institutional psychological and ethical support for the Ukrainian judiciary in wartime. The NSJU report summarised here explains the background to the agreement: according to Rector Mykola Onishchuk, the judicial system works under heavy wartime pressure, so the professional training of judges must address psychological resilience, ethical steadiness and inner balance alongside legal

competence. The Memorandum records the parties' intention to cooperate in the professional training of judges and court staff and in their psychological and ethical support, including under martial law. It envisages joint educational programmes and training sessions, exchange of experience in support programmes dealing with post-traumatic stress disorder and moral injury, joint academic events and the participation of international experts in judicial education. Dr. Jim M. Browning, the Institute's director and a retired US Air Force colonel and chaplain, described the Institute's work in chaplain training and crisis support. Dr. James T. Spivey Jr. delivered a lecture on moral injury to NSJU staff, distinguishing it from PTSD and discussing the effects of prolonged stress on professional performance as well as ways of building stress resilience. The parties agreed to design pilot initiatives on resilience, well-being and ethical culture and discussed a confidential chaplaincy support programme with a crisis response component. For forensic and legal psychologists, the report illustrates an institutional approach to preventing occupational traumatisation among judges.

Keywords: memorandum of understanding, judicial training, Marsh Institute for Chaplains, moral injury, post-traumatic stress disorder, judicial resilience, court chaplaincy, occupational well-being, crisis response.

Першоджерело: *Національна школа суддів України. Психологічна та етична підтримка суддів і працівників судової системи: розвиток співпраці НШСУ з Інститутом капеланства Марша (США). Судова влада України. Реферат оприлюднено в журналі 27.04.2026.*

References

1. Natsionalna shkola suddiv Ukrainy. Psykholohichna ta etychna pidtrymka suddiv i pratsivnykiv sudovoi systemy: rozvytok spivpratsi NSHSU z Instytutom kapelanstva Marsha (SSHA) [Psychological and Ethical Support for Judges and Court Staff: Cooperation Between the NSJU and the Marsh Institute for Chaplains (USA)] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2026. Vol. 11, No. 2 (62). URL: https://expertize-journal.org.ua/zovnishni-novyny/18099-psihologichna-ta-etichna-pidtrimka-suddiv-i-pracivnikiv-sudovoyi-sistemi-rozvitok-spivpraci-nshsu-z-institutom-kapelanstva-marsha-ssha (onovlena versiia vid 27.04.2026). [in Ukrainian].

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗА ТІЛЕСНІ УШКОДЖЕННЯ, СМЕРТЬ ВІД ЗЛОЧИНУ, ДТП, ТРАВМИ НА ВИРОБНИЦТВІ ЧИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ[1]

Карачевцев Я. М.

DOI: 10.53672/ej.5.2025.10[1] Check for updates

Анотація. Судова практика України не має єдиного підходу до визначення розміру компенсації моральної шкоди за тілесні ушкодження, виробничу травму чи професійне захворювання: за даними М. Бризіцького, суми, присуджені за смерть особи, відрізняються у 428 разів. Я. Карачевцев ставить за мету запропонувати науково обґрунтовані грошові орієнтири такої компенсації, придатні для використання судовим експертом-психологом разом із чинною експертною методикою. Розрахунки побудовано на зіставленні Методики № 14.1.75 «Методика психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (Харківський НДІСЕ), Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень (наказ МОЗ України від 17.01.1995 № 6) і шкали стресу Холмса й Раге; залучено також авторський метод визначення реального прожиткового мінімуму, монографію О. М. Ярошенка зі співавторами та посібник М. Бризіцького. Автор переводить ступені тяжкості ушкоджень у дні розладу здоров'я (1 % втрати працездатності прирівняно до 2,1 дня хвороби) і обстоює положення, що один бал стресу відповідає одному дню тимчасової непрацездатності та одному реальному прожитковому мінімуму, тобто 17 198 грн у цінах на 01.01.2026, а 1 % стійкої втрати працездатності – 36 116 грн. Запропоновано розмежовувати легкі тілесні ушкодження з наслідками і без наслідків для здоров'я, а шкоду здоров'ю обчислювати окремо від моральної шкоди за психологічні страждання, не множачи її на коефіцієнти індивідуальних особливостей і обставин справи. Критично оцінено практику, за якою компенсацію присуджують лише за первинно встановлену втрату працездатності та в середньому близько 1 тис. грн за 1 % її втрати (постанови Верховного Суду у справах № 212/3137/17-ц і № 212/6988/17-ц). Підсумкові орієнтири охоплюють діапазони від 34 396 грн за легкі ушкодження без наслідків до 3 611 580 грн за тяжкі, окремі суми за I–III групи інвалідності та 400 балів стресу (6 879 200 грн) у разі смерті особи. Стаття адресована судовим експертам-психологам, адвокатам і суддям у справах про відшкодування моральної шкоди, завданої злочином, ДТП чи нещасним випадком на виробництві.

Ключові слова: моральна шкода, тілесні ушкодження, судово-психологічна експертиза, шкала Холмса й Раге, бали стресу, втрата працездатності, інвалідність, дорожньо-транспортна пригода, виробнича травма, професійне захворювання, Методика № 14.1.75.

Specific Features of Assessing Moral (Non-Pecuniary) Damage for Bodily Injury, Death Resulting from a Crime, Road Traffic Accidents, Occupational Injuries or Occupational Disease

Karachevtsev Ya. M.

Abstract. Ukrainian courts lack a uniform approach to compensation for moral (non-pecuniary) damage caused by bodily injury, occupational injury or disease; according to M. Bryzitskyi, awards for the death of a person have differed by a factor of 428. Karachevtsev Ya. M. seeks to give forensic psychologists and courts quantified benchmarks for such compensation. The author combines Forensic Methodology No. 14.1.75 on psychological examination in cases of moral suffering (Kharkiv Research Institute of Forensic Examinations), the Rules for Forensic Medical Determination

of the Severity of Bodily Injuries approved by Order No. 6 of the Ministry of Health of Ukraine of 17 January 1995, and the Holmes and Rahe Social Readjustment Rating Scale. Degrees of severity are converted into days of health disorder, with 1% of permanent disability equated to 2.1 days of illness; one stress point is equated to one day of temporary disability and to one real subsistence minimum, i.e. UAH 17,198 at prices of 1 January 2026, while 1% of permanent disability corresponds to UAH 36,116. The author argues that minor injuries with and without health consequences should be distinguished and that damage to health should be calculated separately from psychological suffering instead of being multiplied by individual and case-specific coefficients. Current case law is criticised for compensating only the initially established loss of working capacity and for awarding roughly UAH 1,000 per 1% of lost capacity. The proposed ranges run from UAH 34,396 for minor injuries without health consequences to UAH 3,611,580 for grievous injuries, with fixed sums for disability groups I to III and 400 stress points (UAH 6,879,200) in case of death. The figures may support expert opinions and claims in criminal, traffic and workplace injury cases.

Keywords: moral damage, non-pecuniary damage, bodily injury, forensic psychological examination, Holmes and Rahe scale, stress points, loss of working capacity, disability, road traffic accident, occupational injury, occupational disease.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 02.05.2026; у номері — 02.05.2026; DOI:* ***10.53672/ej.5.2025.10***[1].

Повний текст

Текст статті.

Постановка проблеми. Як зазначають практики і науковці судова практика України не містить єдиного підходу до призначення моральної компенсації за тілесні ушкодження, травму чи професійне захворювання [1, с. 7; 2, с. 16-24]. Так, як вказує Максим Бризіцький компенсація за смерть особи коливається в межах від 70 115 грн. для позивачки – інваліда 2 грп. пожиттєво за смерть сина до 30 000 000 грн. на користь матері загиблого від розбою співробітника СБУ у цінах станом на жовтень 2023 р., тобто компенсації відрізняються в 428 разів.

У своєму дослідженні Максим Бризіцький пропонує рекомендовані розміри моральної шкоди та критерії для України, з огляду на практику ЄСПЛ. Так, за ушкодження еквівалентні ІА групі інвалідності він пропонує стягувати 40 000 €, ушкодження ІБ групі інвалідності – 30 000 €, за ушкодження ІІ групи інвалідності – 20 000 €, ушкодження ІІІ групи інвалідності – 10 000 € [2, с. 122=123]. За нашими висновками, такі відшкодування є кращими, ніж пропонує судова практика України, яка стягує в середньому в 33 рази менше (3-4%) від суми, що рекомендована спеціалізованою методикою відшкодування моральної шкоди (науково обґрунтованих рівнів). Але компенсація за тілесні ушкодження, що пропонує Максим Бризіцький в 2,5 рази менше від дійсної суми компенсації (відшкодовується 40%).

В монографії «Актуальні теоретичні та практичні проблеми відшкодування моральної шкоди потерпілим працівникам від нещасних випадків на виробництві або професійних захворювань» вченими О.М. Ярошенко, Н.О. Мельничук, О.В. Москаленко, О.Є. Луценко, О.П. Сорока запропоновано авторську методику відшкодування розміру грошової компенсації моральної шкоди, завданої внаслідок нещасних випадків і професійних зах-

ворювань на виробництві, яка є ціннісно-орієнтованою. Проте відшкодувань за групу інвалідності, за 1 % втрати постійної працездатності, 1 день лікування вони не визначили, зазначивши різноманітну судову практику України, і занадто низькі розміри відшкодувань.

Нами запропоновані науково-обґрунтовані розміри відшкодування дійсної моральної шкоди з огляду індиктиуно-дедуктивний методи аналізу профільної методики оцінки моральної шкоди, яка входить в реєстр методик судової експертизи, що ведеться Міністерством юстиції України.

Викладення основного матеріалу. Для обрахування стресу, який можна виразити в моральній шкоді, що завдана здоров'ю, важливо обрахувати стрес за шкалою Холмса і Раге [8] (моральну шкоду) за 1 день хвороби, і за 1% втрати постійної професійної працездатності.

Для обрахування можна взяти Методику № 14.1.75 «Методика психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (Харківський НДІСЕ Міністерства юстиції України, далі скорочено – Методика [7]) та Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень (Наказ МОЗ України N 6 від 17.01.95, далі скорочено – Правила [6]), відповідно до яких:

Згідно з Методикою № 14.1.75: Поз. № 1. Спричинення тяжкої шкоди здоров'ю (0,8 відносних одиниць компенсації моральної шкоди /далі скорочено в.о./, що дорівнює 288 мінімальним заробітним платам /далі скорочено – МЗП/).

Поз. № 3. Спричинення шкоди здоров'ю середньої тяжкості (0,3 в.о., 108 МЗП).

Поз. № 5. Спричинення легкої шкоди здоров'ю (0,03 в.о., 12 МЗП).

Відповідно до Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень:

2.3.2. Легке тілесне ушкодження може бути таким, що: а) спричинило короткочасний розлад здоров'я чи незначну стійку втрату працездатності; б) не спричинило зазначених наслідків.

2.3.3. Короткочасним належить вважати розлад здоров'я тривалістю понад шести днів, але не більше як три тижні (21 день).

2.3.4. Під незначною стійкою втратою працездатності належить розуміти втрату загальної працездатності до 10%.

Отже, 10% втрати загальної працездатності, відповідає 21 дням хвороби, звідки 1% втрати професійної стійкої працездатності відповідає 2,1 дням хвороби. Середня тривалість легких тілесних ушкоджень становить 21 / 2 = 10,5 днів. Відповідно до 2.2.1. Правил «Ознаки ушкодження середньої тяжкості: ... в) тривалий розлад здоров'я; г) стійка втрата працездатності менш ніж на третину. Далі, п. 2.2.2. Тривалим належить вважати розлад здоров'я строком понад 3 тижні (більш як 21 день). П. 2.2.3. Під стійкою втратою працездатності менш як на одну третину належить розуміти втрату загальної працездатності від 10% до 33%. Таким чином, 33% в днях хвороби, становить 33,3 * 2,1 = 69,93 дні. Середня тривалість легких тілесних ушкоджень становить (21 + 70) / 2 = 45,5 днів. Тяжкі тілесні

ушкодження відповідають втраті постійної працездатності від 33,3 до 100%, а в днях хвороби від 70 до 210, що в середньому становить 140 днів (або як буде показано нижче 140 балам стресу за шкалою Холмса і Раге).

Таким чином, компенсація за легкі тілесні ушкодження становить: 12 МЗП * 8 647 грн = 103 764 грн в цінах на 01.01.2026, а на 1 день припадає 103 764 грн / 10,5 = 9 882 грн. Компенсація за середньої тяжкості тілесні ушкодження становить: 108 МЗП * 8 647 грн = 933 876 грн. в цінах на 01.01.2026, а на 1 день припадає 933 876 грн / 45,5 = 20 525 грн. Компенсація за тяжкі тілесні ушкодження становить: 288 МЗП * 8 647 грн = 2 490 336 грн в цінах на 01.01.2026, а на 1 день припадає 2 490 336 грн / 140 = 17 788 грн.

Отже, середня моральна компенсація за 1 день тимчасової втрати загальної працездатності (хвороби) становить: (9 882 + 20 525 + 17 788) / 3 = 16 065 грн в цінах на 01.01.2026. На науково-теоретичному семінарі «Міждисциплінарні дослідження: теоретико-методологічні виміри», що проводився під егідою Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту міжнародних відносин, Навчально-наукового центр «Синтез» 5 грудня 2017 року було представлено дослідження – «Універсальні методи визначення розміру прожиткового мінімуму» [5], яка згодом була надрукована у фаховому виданні «Міжнародні відносини. Серія "Економічні науки"» (журнал ВАК) вперше було акцентовано увагу, що за допомогою чотирьох міждисциплінарних методик: нормативного (висновки експертів і спеціалістів), соціально-психологічного дослідження, соціологічного (опитування громадян), методу статистичного аналізу макроекономічних та демографічних показників дозволив встановити, що 1 бал стресу за шкалою Холмса і Раге відповідає розміру 1 реального прожиткового мінімуму та відповідає моральній компенсації (тривалості лікування) за 1 день тимчасової втрати працездатності, і у цінах на 01.01.2026 становить 17 198 грн (похибка: 7-12%), в той час коли похибка в Методиці, затвердженої МЮ становить до 80%.

При проведенні експертизи моральної шкоди за тілесними ушкодженнями чи внаслідок ДТП використовують Методику № 14.1.75 «Методика психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (Харківський НДІСЕ Міністерства юстиції України), проводять психологічну діагностику підекспертної особи, вивчаються матеріали справи. Далі експерт робить прив'язку до презюмованої моральної шкоди протиправної події: легке тілесне ушкодження, середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження, виявляють коефіцієнти індивідуальних психологічних особливостей людини і, та коефіцієнт, що враховує обставини справи.

Проте за нашою думкою, яку ми озвучували в початку статті, та доводили до науковців через наукові статті, треба виділяти, це легке тілесне ушкодження з наслідками чи без наслідків для здоров'я, так як не виокремлення цих випадків перекочувало до нас із російської методики О.М. Ерделевського, оскільки законодавство країни-агресора не поділяє легкі тілесні ушкодження на підвиди.

Також на нашу думку, розповсюджений підхід під час проведення судових психологічних експертиз, коли презюмовану моральну шкоду помножують на коефіцієнти і та с, не повністю описує всю моральну шкоду, так як отримувана величина буде визначати моральну шкоду за психологічні страждання у зв'язку із злочином чи ДТП, але завдана

шкода здоров'ю людини не залежить від коефіцієнтів і, с, а залежить від тяжкості хвороби (кількості днів тимчасового розладу здоров'я), відсотку і тривалості втрати постійної професійної працездатності, вартості лікування. І цю величину треба рахувати окремо та додавати до моральної шкоди від психологічних страждань.

Окрім того, сучасна судова практика України щодо стягнення моральної шкоди за постійну втрату працездатності / інвалідність не відповідає здоровому глузду, так як судова практика пропонує стягувати моральну шкоду лише за перший рік інвалідності (наприклад, Постанова Дніпропетровського апеляційного ного суду у справі №185/9782/24 від 04.03.2025 р. у якій суд наголосив, що позивач має право на компенсацію моральної шкоди саме за первинно встановлену втрату працездатності), тоді як на нашу думку стягненню підлягає моральна шкода за весь час перебування на інвалідності, у тому числі і у зв'язку з її продовженням, якщо ця інвалідність виникла внаслідок злочину, ДТП, чи травми на виробництві чи професійного захворювання. Окрім того, за чинною судовою практикою України стягується у 33 рази менше від тієї суми на яку постраждала особа (див., наприклад, Постанову Верховного суду від 15.06.2020 року у справі № 212/3137/17-ц, якою залишено в силі рішення суду де при втраті працездатності особи на рівні 70% стягнуто з відповідача 70 400,00 грн., іншу Постанову Верховного суду від 14.07.2020 року у справі № 212/6988/17-ц, якою залишено в силі рішення суду де при втраті працездатності особи на рівні 50% стягнуто з відповідача 40 000,00 грн). Тобто в середньому суди стягують 1 тис. грн. за 1% втрати працездатності, в той час як згідно з нашими підрахунками, які відповідають Методиці, а вона в свою чергу встановлює компенсацію на рівні практики ЄСПЛ, компенсація за 1% втрати працездатності становить 33 440 грн. у цінах на 01.01.2025. Тому є надія, що якщо у справі буде висновок психологічної експертизи, то суд прийме його до уваги, і призначить компенсацію на більш високому рівні.

Отже, при аналізі строків розладу здоров'я від тяжкості злочину, можна прийти до висновку, що максимальна компенсація співвідноситься до мінімальної як 3 до 1.

Висновки. Таким чином, рекомендуєма компенсація за тілесні ушкодження і втрату працездатності може становити: 1) *за легкі тілесні ушкодження без наслідків для здоров'я: від 34 396 грн до 103 188 грн в цінах на 01.01.2026, 2) за легкі тілесні ушкодження з наслідками для здоров'я: від 103 188 грн до 361 158 грн в цінах на 01.01.2026, 3) за тілесні ушкодження середньої тяжкості: від 361 158 грн до 1 203 860 грн в цінах на 01.01.2026, 4) за тяжкі тілесні ушкодження: від 1 203 860 грн до 3 611 580 грн в цінах на 01.01.2026, 5) за інвалідність 3 грп., - 1 203 860 грн в цінах на 01.01.2026, 6) за інвалідність 2 грп., - 2 407 720 грн в цінах на 01.01.2026, 7) за інвалідність 1 грп., - 3 611 580 грн в цінах на 01.01.2026.* **Перспективами використання результатів дослідження є подальші плани** провести наукові дослідження щодо моральної компенсації за різні ступеню болю, та тяжкість хвороби.

Список використаних джерел:

1. Актуальні теоретичні та практичні проблеми відшкодування моральної шкоди потерпілим працівникам від нещасних випадків на виробництві або професійних захворювань: монографія / О.М. Ярошенко, Н.О. Мельничук, О.В. Москаленко, О.Є. Луценко, О.П. Сорока; за заг. ред. проф. О.М. Ярошенка. Х.: Харків: Юрайт, 2021. 272 с.

2. Бризіцький Максим. Моральна шкода: критерії і розміри відшкодування: наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 136 с.

3. Зведена таблиця індексів споживчих цін з 2000 по 2025 рр. Режим доступу: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/

4. Карачевцев, Я. М. Визначення розміру презюмованої моральної шкоди у світлі адаптації методики О.М. Ерделевського до законодавства України / Я.М. Карачевцев // Право і безпека, 2017. - № 2 (65). – Харківський національный університет внутрішніх справ. – С. 6-12. Режим доступу: https://oaji.net/articles/2017/2258-1507791479.pdf

5. Карачевцев Я.М. Універсальні методи визначення розміру прожиткового мінімуму // Міжнародні відносини. Серія "Економічні науки" (Спеціальний випуск), 2018. - № 13. - Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – С. 27-29. Режим доступу: https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2023-03/tezi%20ceminar%20synthesis%205%2012%202017%20final%20%281%29.pdf

6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України N 6 від 17.01.95 «Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень / Сайт Верховної Ради України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95/conv/parach_29:nz_2/sp:dark#o117

7. Савкіна Т.В. Звіт про науково-дослідну роботу «Методика психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди» (остаточний) (методика) / Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса, 2017, 166 с. /на правах рукопису/.

8. Holmes T. H., Rahe R. H. The social readjustment rating scale // Journal of Psychosomatic Research. 1967. Vol. 11. P. 213–218.

Abstract. *The current legislation on criminal liability distinguishes between minor bodily injuries without consequences for health (health disorder (so-called «sick leave» from 2 to 6 days, and the moral damage for health disorder is, according to our calculations, from 34,396 UAH to 103,188 UAH in prices as of 01.01.2026), minor bodily injuries with consequences for health (duration of illness from 6 to 21 days, moral damage to health is from 103,188 UAH to 361,158 UAH in prices as of 01.01.2026), bodily injuries of moderate severity (health disorder from 21 days of temporary disability, to permanent disability loss by one third (up to 70 days of «sick leave» according to our calculations), moral damage to health is from 361,158 UAH to 1,203,860 UAH in prices as of 01.01.2026), and severe bodily injuries (loss of permanent disability by more than 1/3 to 100% disability /according to our calculations, duration of health disorder from 70 to 210 days/), moral damage to health is from 1,203,860 UAH to 3,611,580 UAH in prices as of 01.01.2026). The recommended moral compensation for 1 day of temporary disability corresponds to 1 stress point on the Holmes and Rahe scale, and in monetary terms - 17,198 UAH, and for 1% of permanent disability - 36,116 UAH in prices as of 01.01.2026. Upon the death of a person, the moral damage to the public interests is in the amount of 400 stress points on the Holmes and Rahe scale, and in monetary terms - 6,879,200 UAH in prices as of 01.01.2026.*

Keywords: *moral damage, bodily injury, road accident, occupational diseases, occupational injury.*

References

1. Karachevtsev Ya. M. Osoblyvosti otsinky moralnoi shkody za tilesni ushkodzhennia, smert vid zlochynu, DTP, travmy na vyrobnytstvi chy profesiinoho zakhvoriuvannia [Specific

Features of Assessing Moral (Non-Pecuniary) Damage for Bodily Injury, Death Resulting from a Crime, Road Traffic Accidents, Occupational Injuries or Occupational Disease]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2026. Vol. 11, No. 2 (62). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.5.2025.10. URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/18154-karachentsev-ya-osoblivosti-otsinki-moralnoji-shkodi-za-tilesni-ushkodzhennya-smert-vid-zlochinu-dtp-travmi-na-virobnitstvi-chi-profesijnogo-zakhvoryuvannya (onovlena versiia vid 07.11.2026). [in Ukrainian].

1.2. РЕЦЕНЗІЇ ТА НОВІ ВИДАННЯ

ДЕТЕКТОР "DPULSE"[1]

Анотація. Сенсорно-звуковий детектор електродермальної активності «DPulse» редакція журналу представляє як апаратну психофізіологічну методику для інструментального інтерв'ю, що працює в поєднанні з алгоритмом «Діалог»; матеріал поєднує опис приладу, методики та її меж із комерційною пропозицією. Визначено два основні напрями застосування: професійна психодіагностична бесіда за шкалами психодіагностичних методик (зокрема для оцінки рівня суїцидального ризику) і предтестова бесіда перед дослідженням на поліграфі для визначення значущості тем і питань (релевантних, контрольних, нейтральних). «Діалог» описано як стандартизовану процедуру психофізіологічного інтерв'ювання на основі вільної розповіді респондента з одночасною реєстрацією ЕДА, що ґрунтується на добровільності, неінвазивності, нейтральності інтерв'юера та відсутності навіювання. Робочі етапи охоплюють підготовку й отримання згоди, базову калібровку на нейтральних питаннях, вільну розповідь, уточнення, фіксацію пікових і повторюваних реакцій та аналіз їх інтенсивності, стабільності й контексту. За даними розробників, методику створювали у 2022–2025 рр., провели 215 початкових лабораторно-польових досліджень, а точність становить 82–94 % залежно від техніки інтерв'ю; опитувати можна осіб від 6 років. Наведено технічні характеристики (живлення 2 × AA до 3 В, мікрострум, поверхневі електроди на вказівних пальцях, звукова індикація), умови експлуатації та склад навчання інструментальному інтерв'ю (5 днів, 105 академічних годин, 3,5 кредиту ЄКТС). Найбільшу практичну цінність мають вісім зразків формулювань висновків інструментального інтерв'юера: вони описують ЕДА як неспецифічний показник симпатичної активації (arousal) з посиланням на праці W. Boucsein, H. D. Critchley, M. E. Dawson та співавторів і вимагають ймовірнісної інтерпретації в контексті інших даних, зокрема результатів поліграфа. Наголошено, що прилад не є поліграфом і медичним виробом, не встановлює діагнозів, не визначає факт брехні й не може бути самостійним доказом. Матеріал адресовано психологам, поліграфологам, фахівцям кадрових служб і службових розслідувань.

Ключові слова: детектор «DPulse», електродермальна активність, методика «Діалог», інструментальне інтерв'ю, психофізіологічне опитування, предтестова бесіда, поліграф, суїцидальний ризик, неспецифічність ЕДА, формулювання висновку.

The "DPulse" Detector

Abstract. Electrodermal activity (EDA) is widely used in applied psychophysiology as a peripheral index of sympathetic arousal, but portable EDA devices outside polygraph systems are rarely described in Ukrainian literature. This editorial paper presents the DPulse sensory-acoustic EDA detector and the associated Dialogue technique, a standardised psychophysiological interviewing procedure based on the respondent's free narrative with simultaneous EDA recording; the material combines a technical and methodological description with a commercial offer. Two main applications are identified: structured psychodiagnostic interviews based on the scales of psychodiagnostic instruments, including assessment of suicide risk, and pre-test interviews before polygraph examinations to rank the significance of relevant, comparison and neutral topics. The procedure follows the principles of voluntariness, non-invasiveness, interviewer neutrality and avoidance of suggestion and proceeds

through preparation and consent, baseline calibration with neutral questions, free narrative, clarification, recording of peak and recurrent reactions, and analysis of their intensity, stability and context. According to the developers, the technique was created in 2022–2025 on the basis of 215 initial laboratory and field studies, with a reported accuracy of 82–94% depending on the interviewing technique. The paper specifies the battery-powered (3 V) low-current design and operating conditions. Eight model wordings for the conclusions of an instrumental interviewer treat EDA as a non-specific arousal indicator, citing Boucsein, Critchley and Dawson et al., and require probabilistic interpretation in the context of other data, including polygraph results. The device is neither a polygraph nor a medical device, does not detect deception and cannot serve as independent evidence.

Keywords: DPulse detector, electrodermal activity, Dialogue technique, instrumental interview, psychophysiological interviewing, pre-test interview, polygraph, arousal, suicide risk assessment, expert conclusion wording.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 28.03.2026.*

Повний текст

Науково-прикладна точність та надійність роботи «DPulse»: 82-94 відсотків в залежності від обраної техніки інтерв'ю. Розробка психофізіологічної методики тривала 2022-2025 роки. Кількість початкових проведених лабораторно-польових експериментальних досліджень склала 215. **Вартість детектора "DPulse" - 22 140 гривень. Прилад не є поліграфом та не визначає факт брехні. Отримані дані відображають психофізіологічні реакції і потребують професійної інтерпретації. У вартість входить повний комплект технічного пристрою «DPULSE» та навчання інструментальному інтерв'ю з психофізіологічного опитування людини тривалістю 5 днів, 105 академічних годин, 3,5 кредиту ЄКТС з видачою відповідного сертифікату про підвищення кваліфікації.**

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України

ПОДЯКА

Олегу Назарову

директору Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі, кандидату психологічних наук, доценту, судовому експерту

за проведення для співробітників НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України майстер-класу за темою: «Сучасні технології виявлення прихованої інформації (класичний поліграф, EyeDetect, детектор електро-дермальної активності "DPulse", тощо)» (16 грудня 2025 р.)

Директор Інституту
Владислава БАТИРГАРЕЄВА

Електробезпечність. Прилад працює від автономного джерела живлення (2 × AA, до 3 В постійного струму), що забезпечує електробезпечний режим експлуатації. Контакт із користувачем здійснюється через поверхневі електроди, що не мають інвазивного характеру. Прилад не створює шкідливих фізичних факторів впливу та призначений для неінвазивного використання.

Прийом заявок по придбанню за посиланням: https://forms.gle/nnfnqYxXBNEdgzEu9

Завантажити текст комерційної пропозиції за посиланням - https://drive.google.com/file/d/1m4H-PxN0brEMXsnrVH6ZGCR9v8UezO4k/view

Повний текст комерційної пропозиції.

Вбудований документ: https://drive.google.com/file/d/1m4H-PxN0brEMXsnrVH6ZGCR9v8UezO4k/preview

DPulse — це інноваційний компактний прилад для реєстрації електродермальної активності (EDA), який дозволяє в режимі реального часу фіксувати психофізіологічні реакції людини під час спілкування або інтерв'ю.

Прилад працює у поєднанні з авторською методикою «Діалог», що базується на структурованій вільній розповіді респондента та дозволяє виявляти реакції на значущі теми, рівень емоційного напруження та особливості поведінкових відповідей.

Види (зразки формул) можливих висновків інструментального інтверв'юера з психофізіологічного опитування за результатом використання сенсорно-звукового детектора електродермальної активності "DPulse" (межі компетенції):

1. Під час пред'явлення респонденту (зазначається П.І.Б.) стимулів - ***вказуються задані відкриті (закриті) питання у кількості (вказується кількість) за темою (вказу-***

ється назва теми в межах якої задавалися питання) - зафіксовано підвищення показників електродермальної активності (EDA), що свідчить про зростання рівня симпатичної, нейровегетативної активації (мобілізації) організму (arousal).

2. Виявлена електродермальна реакція на стимули - ***вказуються задані відкриті (закриті) питання у кількості (вказується кількість) за темою (вказується назва теми в межах якої задавалися питання)*** - відображає підвищення рівня нейровегетативної мобілізації (активації) організму (arousal) людини (зазначається П.І.Б.) та не є специфічним показником неправдивості чи достовірності наданих відповідей респондентом, а використовується як орієнтовна інформація.

3. Під час повторних пред'явлень стимулів - ***вказуються задані відкриті (закриті) питання у кількості (вказується кількість) за темою (вказується назва теми в межах якої задавалися питання)*** - спостерігалася стабільна електродермальна реактивність респондента (зазначається П.І.Б.), що може свідчити про підвищену значущість даної інформації для опитанної особи.

4. Зафіксовані зміни електродермальної активності у респондента (зазначається П.І.Б.) при його відповідях на - ***вказуються задані відкриті (закриті) питання у кількості (вказується кількість) за темою (вказується назва теми в межах якої задавалися питання)*** - можуть свідчити про індивідуальну психофізіологічну значущість зазначеної інформації для обстежуваної особи (зазначається П.І.Б.).

5. У відповідях респондента (зазначається П.І.Б.) на стимули - ***вказуються задані відкриті (закриті) питання у кількості (вказується кількість) за темою (вказується назва теми в межах якої задавалися питання)*** - зафіксовано підвищення рівня електродермальної активності, що відображає зростання симпатичної нервової активації нейровегетативної мобілізації організму (arousal). Однак, зазначені реакції є неспецифічними показниками психофізіологічної мобілізації людини та потребують додаткової інтерпретації з урахуванням загального контексту дослідження та результатів інших апаратних психофізіологічних методик (поліграфа). **Висновок застосовується у разі виявлення протидії або нетипової поведінки респондента під час інструментальної бесіди.**

6. З огляду на неспецифічний характер EDA як показника нейровегетативної мобілізації організму (arousal), результати інструментального опитування респондента (зазначаються П.І.Б.) трактуються у межах ймовірнісної інтерпретації. Встановлена електродермальна реактивність у респондента (зазначається П.І.Б.) відображає підвищену психофізіологічну значущість для нього наступних стимулів - ***вказуються задані відкриті (закриті) питання у кількості (вказується кількість) за темою (вказується назва теми в межах якої задавалися питання)*** - на які ним були надані наступні відповіді (зазначаються надані відповіді респондентом на питання).

7. Отримані дані підтверджують, що електродермальна активність є чутливим індикатором змін рівня автономної активації нейровегетативної мобілізації організму (arousal) респондента (зазначається П.І.Б.). Виявлені реакції, імовірно, відображають підвищену мотиваційну або когнітивну значущість стимулів - ***вказуються задані відкриті (закриті) питання у кількості (вказується кількість) за темою (вказується назва теми в межах якої задавалися питання)***. Водночас неспецифічність EDA потребує ува-

жної інтерпретації та аналізу в контексті усієї зібраної інформації щодо респондента та застосовання додаткових апратних психофізіологічних методів (поліграфа) до неї.

8. Електродермальна активність (Electrodermal Activity, EDA) розглядається у психофізіології як периферичний індикатор симпатичної нервової активації, що відображає рівень психофізіологічного збудження (arousal) (Boucsein, 2012; Dawson et al., 2017), який є чутливими до змін автономної регуляції, зокрема у відповідь на емоційно значущі або когнітивно навантажені стимули. Сучасні нейрокогнітивні моделі підкреслюють роль мотиваційної значущості та когнітивного конфлікту у формуванні вегетативної відповіді (Critchley, 2002). З урахуванням проведеного відносно респондента (зазначається П.І.Б.) інструментального опитування були отримані реакції на наступні емоційно значущі (когнітивно навантажені) стимули - ***вказуються задані відкриті (закриті) питання у кількості (вказується кількість) за темою (вказується назва теми в межах якої задавалися питання).*** З огляду на неспецифічність EDA як показника автономної активації, інтерпретація отриманих результатів повинна здійснюватися у межах ймовірнісного підходу та з урахуванням змісту вказаних стимулів і результатів застосування за можливості до респондента інших апаратних психофізіологічних методів (Boucsein, 2012; Dawson et al., 2017). **Наукове обгрунтування сформованого висновку:** 1. Boucsein, W. (2012). Electrodermal activity (2nd ed.). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-1126-0. 2. Critchley, H. D. (2002). Electrodermal responses: What happens in the brain. The Neuroscientist, 8(2), 132–142. https://doi.org/10.1177/107385840200800209 3. Dawson, M. E., Schell, A. M., & Filion, D. L. (2017). The electrodermal system. In J. T. Cacioppo, L. G. Tassinary, & G. G. Berntson (Eds.), Handbook of psychophysiology (4th ed., pp. 217–243). Cambridge University Press.

DPulse — це ефективний інструмент для:

- проведення психофізіологічних опитувань;
- аналізу реакцій на значущу інформацію;
- оцінки психоемоційного стану;
- навчання інтерв'юерів та психологів;
- розвитку навичок саморегуляції

INTERNATIONAL EUROPEAN UNIVERSITY

ПОДЯКА

НАЗАРОВУ ОЛЕГУ АНАТОЛІЙОВИЧУ

Дякуємо за надихаючий виступ і цінний досвід, яким Ви поділилися! Ваша енергія та професійність мотивують до розвитку й нових досягнень.

Ректор
Олег ПАДАЛКА

08.12.2025

Переваги: 1) автономність (живлення від батарей), 2) безпечність та неінвазивність, 3) мобільність, 4) простота використання, 5) можливість навчального застосування

Сфери застосування: 1) кадровий відбір, 2) службові перевірки, 3) психологічна діагностика, 4) освітні програми, 5) тренінги з комунікації та саморегуляції

Принцип роботи.

1) Прилад здійснює:

- подачу слабкого стабілізованого електричного сигналу на контактні електроди;

- реєстрацію змін шкірної провідності;

- перетворення сигналу у кольоровы показники (за наявності), звукову індикацію змін.

2) EDA відображає активність симпатичної нервової системи та пов’язана з:

- емоційним збудженням,

- значущістю стимулів,

- когнітивним навантаженням.

Основні технічні характеристики

- Джерело живлення: 2 × AA (≈3 В)
- Тип сигналу: постійний струм, мікроамперний діапазон
- Тип електродів: поверхневі, неінвазивні
- Зона контакту: пальці руки
- Режим роботи: безперервний
- Індикація: звукова / (за потреби — кольорова)

Безпечність

- Низьковольтне живлення (до 3 В)
- Мікрострум (безпечний для людини)
- Відсутність інвазивного впливу
- Відсутність підключення до мережі 220 В

Прилад не створює небезпечного електричного впливу на організм людини.

Обмеження використання

- не є медичним виробом
- не використовується для встановлення діагнозів
- не визначає факт брехні

Умови експлуатації

температура: +10...+35°C

вологість: до 80%

уникати: 1) води, 2) сильних електромагнітних полів.

Методика «Діалог» — це стандартизована процедура психофізіологічного інтерв'ювання, що базується на вільній розповіді респондента з одночасною реєстрацією EDA. Мета методики «Діалог»: 1) виявлення реакцій на значущу інформацію, 2) оцінка психоемоційного стану, 3) аналіз поведінкових патернів. Принципи: 1) добровільність, 2) неінвазивність, 3) нейтральність інтерв'юера, 4) відсутність навіювання.

Інструкція користувача сенсорно-звукового детектора електродермальної активності «DPulse»

1. Підготовка до роботи: встановити батареї, підключити електроди, очистити шкіру пальців, розмістити електроди на: вказівних пальцях

2. Початок роботи: увімкнути прилад, відколібрувати базовий стан людини

3. Проведення дослідження. Під час опитування: фіксуються зміни EDA, оператор задає питання та спостерігає за реакціями.

4. Інтерпретація результатів. EDA відображає: рівень збудження, реакцію на значущі стимули. Важливо: інтерпретація здійснюється лише спеціалістом і не є прямим доказом будь-яких фактів.

5. Завершення роботи: вимкнути прилад, зняти електроди, очистити контакти

6. Типові помилки: 1) суха, холодна шкіра, 2) рухи, притискання пальців рук, 3) поганий контакт

Етапи дослідження

1. Підготовка: встановлення контакту, пояснення процедури, отримання доброволіної згоди

2. Базова калібровка: нейтральні питання, визначення базового рівня

3. Вільна розповідь: вибір тематичних технік інструментального інтерв'ю респондента з психофізіологічного опитування, респондент говорить вільно, інтерв'юер не перебиває

4. Уточнення: уточнюючі питання, фокус на значущих темах

5. Відеофіксація реакцій: визначення пікових реакцій, повторюваних реакцій

6. Аналіз: оцінюється інтенсивність реакцій, стабільність, контекст

7. Обмеження методу: не визначає брехню, не є самостійним доказом, потребує комплексного аналізу

8. Сфери застосування: психологічна практика, навчання, кадрова робота, дослідження

Висновок: прилад «DPulse» та методика «Діалог» використовуються для реєстрації та аналізу психофізіологічних реакцій людини, пов'язаних із рівнем збудження та

значущістю стимулів, і не призначені для встановлення факту неправдивості інформації без комплексної експертної оцінки.

References

1. Detektor "DPulse" [The "DPulse" Detector]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2026. Vol. 11, No. 2 (62). URL: https://expertize-journal.org.ua/books/17827-detektor-dpulse (onovlena versiia vid 28.03.2026). [in Ukrainian].

1.3. ПСИХОЛОГІЯ ВБИВЦІ: ТИПОЛОГІЇ, МЕХАНІЗМИ, МЕЖІ ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ

СУЧАСНІ ТИПОЛОГІЇ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ВБИВСТВО: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРИТЕРІЇВ І ПРИКЛАДНОЇ ЦІННОСТІ

***Потребчук О. А.**, Київський університет інтелектуальної власності та права*

DOI: 10.53672/ej.6.2026.03.01 Check for updates

Анотація. Авторка порівнює критерії, на яких ґрунтуються сучасні типології осіб, які вчинили вбивство, і оцінює прикладну цінність кожної для кваліфікації, розслідування та запобігання злочинам. Розглянуто кримінально-правову типологію (за конструкцією статей КК України), мотиваційну (О. Цільмак: асоціальні, антисоціальні, псевдосоціальні, протосоціальні, патологічні мотиви), кримінологічну (за глибиною антисоціальної спрямованості), криміналістичні типології для окремих видів убивств (В. Кікінчук, Т. Білик; О. Марущак) та кримінально-психологічні й поведінкові типології серійних убивць (В. Медведєв, О. Левенець; А. Лазаренко, Ю. Федорова). Авторка доходить висновку, що жодна типологія не є універсальною: кожна відповідає на власне практичне запитання, а перспективним є багатокритеріальний підхід, що поєднує кілька типологій залежно від етапу роботи з кримінальним провадженням.

Ключові слова: типологія особи злочинця, умисне вбивство, мотив злочину, криміналістичний профіль, серійний убивця, кримінальна психологія, психологічне профілювання.

Постановка проблеми. Умисне вбивство залишається одним із найтяжчих кримінальних правопорушень, і його розслідування та запобігання йому неможливі без глибокого розуміння особи злочинця. Саме тому в кримінології, криміналістиці та юридичній психології з'явилося чимало типологій осіб, які вчинили вбивство. Їх автори групують злочинців за мотивом, за глибиною антисоціальної спрямованості, за психологічними рисами, за способом дій, за кількістю жертв і характером зв'язку з потерпілим. Кожна така класифікація відповідає на своє запитання і має власну сферу застосування.

Складність полягає в тому, що ці типології розробляються в межах різних наук, спираються на різні критерії і часто не узгоджуються між собою. Одна й та сама особа може належати до «корисливого», «ситуативного» чи «організованого» типу залежно від того, яку класифікацію обрано. Крім того, багато типологій створено на зарубіжному матеріалі або на прикладі окремих, відносно рідкісних видів убивств, тому їхня практична цінність для українського слідчого чи кримінолога не завжди очевидна.

Актуальність теми посилюється й тим, що змінюється сама структура вбивств. У науковій літературі відзначають зростання частки вбивств із корисливих мотивів і на замовлення порівняно з побутовими [4], а серійні вбивства досі не мають законодавчого визначення. За таких умов важливо зрозуміти, яка типологія і для чого насправді корисна: для кваліфікації, для висунення версій і розшуку, для запобігання злочинам чи для роботи із засудженими.

Мета. Порівняти критерії, на яких ґрунтуються сучасні типології осіб, які вчинили вбивство, та оцінити прикладну цінність кожної з них для кваліфікації, розслідування і запобігання вбивствам.

Аналіз стану опрацювання питання. О. Цільмак пропонує класифікацію мотивів і мети умисного вбивства, поділяючи мотиви на асоціальні, антисоціальні, псевдосоціальні, протосо-

ціальні та патологічні, і наголошує, що мотив і мету потрібно встановлювати в кожному провадженні незалежно від того, чи є вони кваліфікувальною ознакою. В. Медведєв та О. Левенець розглядають кримінально-психологічну характеристику серійного вбивці та пропонують будувати узагальнену типологію вбивць на трьох базових ознаках: мотивації, способі вчинення та кількості посягань на життя.

В. Кікінчук і Т. Білик аналізують відомі кримінологічні та поведінкові типології злочинців і на їх основі розробляють типологію осіб, які вчинили умисне вбивство заручника або викраденої людини. О. Марущак узагальнює дані про осіб, які вчиняють корисливі вбивства, зокрема на замовлення. А. Лазаренко та Ю. Федорова досліджують методи кримінологічного профілювання серійних убивць і оцінюють їхні переваги та недоліки.

Аналіз наукових праць показує, що типологій осіб, які вчинили вбивство, запропоновано багато, але більшість із них створено для окремих видів убивств або для вирішення окремих завдань.

Недостатньо дослідженим, на нашу думку, залишається порівняння цих типологій між собою. Немає чіткої відповіді на питання, які критерії типологізації є найбільш інформативними, як співвідносяться кримінально-правові, кримінологічні, психологічні та криміналістичні класифікації і яку з них доцільно використовувати на тому чи іншому етапі роботи з кримінальним провадженням.

Виклад основного матеріалу. Найбільш формалізованою є кримінально-правова типологія, яка випливає з конструкції статей КК України про умисне вбивство. Законодавець окремо виділяє вбивства з корисливих мотивів, з хуліганських мотивів, з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення, на замовлення, з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості (п. 6, 7, 9, 11, 14 ч. 2 ст. 115 КК України), а також склади з пом'якшувальними обставинами, зокрема вбивство в стані сильного душевного хвилювання, вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини та вбивство при перевищенні меж необхідної оборони (ст. 116, 117, 118 КК України) [2]. Цінність такого поділу очевидна, адже він безпосередньо впливає на кваліфікацію і покарання. Проте ця типологія описує діяння, а не особу. Вона не пояснює, чому людина вчинила вбивство, і мало допомагає під час пошуку невідомого злочинця.

Ширші можливості дає мотиваційний критерій. О. Цільмак, узагальнивши відомі класифікації та зміст обвинувальних актів, виокремлює п'ять груп мотивів умисного вбивства. До асоціальних мотивів належать самоствердження, утвердження влади над іншими, помста, ревнощі. Антисоціальними є політичні, расистські, релігійні, корисливі та хуліганські мотиви. Псевдосоціальні мотиви пов'язані з хибно зрозумілим товариством і колективізмом, протосоціальні пов'язані зі співчуттям і захистом від суспільно небезпечного посягання, а патологічні ґрунтуються на маніакальних та надцінних ідеях. Автор підкреслює, що мотив визначає поведінку особи лише у зв'язку з метою, а обидва вони ґрунтуються на потягах, потребах, інтересах і бажаннях [6]. Перевага мотиваційної типології в тому, що вона пов'язує правову оцінку з психологією злочинця і допомагає висувати версії, адже коло підозрюваних часто визначається саме ймовірним мотивом. Слабким місцем є те, що мотив нерідко прихований, змішаний або змінюється під час злочину, тож на початку розслідування його доводиться лише припускати.

Кримінологічні типології зосереджуються на глибині та стійкості антисоціальної спрямованості особи. Як зазначають В. Кікінчук і Т. Білик, у кримінології злочинців поділяють, зокрема, на послідовно криміногенний, ситуативно криміногенний і ситуативний типи (за О. Джу-

жею), а також на злісних, нестійких, ситуативних і випадкових (за А. Сахаровим) [1]. Для вбивств цей критерій особливо важливий, оскільки значну їх частину вчиняють спонтанно, на побутовому ґрунті, під час конфлікту або в стані сп'яніння. Така типологія корисна насамперед для запобігання злочинам та індивідуалізації покарання, бо показує, наскільки вбивство випливає зі способу життя особи, а наскільки зі збігу обставин. Однак для розслідування конкретного злочину вона надто загальна.

Криміналістичні типології будуються під конкретні види вбивств і тому мають найбільш виражену практичну спрямованість. В. Кікінчук і Т. Білик на матеріалах судово-слідчої практики виділяють серед осіб, які вчинили умисне вбивство заручника або викраденої людини, три типи. Корисливі особи часто мають високий соціальний статус і виступають замовниками, залучаючи найманих виконавців. Патологічно жорстким особам притаманні агресія, егоцентризм, цинізм і прагнення заподіяти потерпілому страждання. Ситуаційні особи діють спонтанно, найчастіше на побутовому ґрунті та в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння [1]. Схожий підхід застосовують і до вбивств на замовлення. За даними Б. Головкіна, які наводить О. Марущак, серед виконавців таких убивств найбільшу частку становлять професійні виконавці-одинаки (33 %) і бойовики злочинних угруповань (31 %), далі йдуть випадкові вбивці (28 %) та організовані злочинні групи, що спеціалізуються на замовних убивствах (8 %) [4]. Такі типології допомагають слідчому швидко звузити коло версій і зрозуміти, кого шукати. Їх обмеження полягає у вузькій сфері застосування та невеликій емпіричній базі, тому переносити їх на інші види вбивств не варто.

Окрему групу становлять кримінально-психологічні та поведінкові типології, розроблені передусім для серійних убивць. В. Медведєв та О. Левенець пропонують будувати узагальнену типологію вбивць за мотивацією, способом вчинення та кількістю посягань і виділяють серійного й ритуального вбивцю, терориста-самогубця, вбивцю-канібала, вбивцю-ксенофоба та вбивцю на замовлення. Найскладнішим для вивчення автори вважають серійного вбивцю, якому властиві однотипність мотивів і способів, ретельне планування, обережність, здатність до рольового перевтілення та емоційна байдужість до жертв [5]. У зарубіжній практиці поширений поділ таких злочинців на організованих, неорганізованих і змішаний тип. Організовані мають середній або високий інтелект, працевлаштовані, соціально досвідчені й заздалегідь готуються до злочину, тоді як неорганізовані соціально неадаптовані, діють спонтанно й частіше залишають сліди на місці події [1].

Саме ці типології лежать в основі психологічного профілювання. А. Лазаренко та Ю. Федорова зазначають, що концепція організованих і дезорганізованих злочинців допомагає встановити рівень соціальної адаптації підозрюваного та його типові поведінкові патерни. Водночас психологічний профайлінг пов'язаний із високим ризиком суб'єктивності висновків і не завжди дозволяє передбачити місце чи спосіб наступного злочину. Тому автори вважають оптимальним комбінований підхід, який поєднує психологічний аналіз із кримінально-аналітичним, географічним і цифровим профілюванням [3]. Отже, прикладна цінність поведінкових типологій полягає в орієнтуванні пошуку, а не в доказуванні. Профіль є ймовірнісною моделлю і не може підміняти докази чи бути самостійною підставою для підозри.

Порівняння розглянутих типологій показує, що вони різняться передусім рівнем аналізу. Кримінально-правова типологія описує діяння і слугує кваліфікації. Мотиваційна поєднує право й психологію та допомагає висувати версії. Кримінологічна характеризує стійкість антисоціальної спрямованості й потрібна для запобігання злочинам та індивідуалізації покарання. Кри-

міналістичні та поведінкові типології зорієнтовані на розшук і розслідування конкретних видів убивств. Жодна з них не є універсальною, і це, на нашу думку, не вада, а природна особливість, адже кожна типологія відповідає на своє практичне запитання. Проблеми виникають тоді, коли класифікацію застосовують поза межами завдання, для якого її створено, наприклад коли поведінковий профіль серійного вбивці намагаються використати для оцінки особи, яка вчинила побутове вбивство.

Тому перспективним видається багатокритеріальний підхід, за якого особу злочинця описують одночасно за кількома ознаками: мотивом і метою, глибиною антисоціальної спрямованості, способом дій і характером зв'язку з потерпілим. Такий опис дозволяє переходити від однієї типології до іншої залежно від етапу роботи. Водночас будь-яка типологія має ймовірнісний характер. Вона корисна як інструмент аналізу, але не повинна перетворюватися на ярлик, що підміняє індивідуальне вивчення особи та встановлення обставин конкретного кримінального правопорушення.

Висновки.

1. Сучасні типології осіб, які вчинили вбивство, ґрунтуються на різних критеріях: кримінально-правових ознаках діяння, мотиві та меті, глибині й стійкості антисоціальної спрямованості, психологічних рисах, способі дій і кількості посягань. Вони формуються в межах кримінального права, кримінології, криміналістики та юридичної психології, тому не утворюють єдиної системи.

2. Прикладна цінність типології залежить від завдання, для якого її створено. Кримінально-правова типологія потрібна передусім для кваліфікації. Мотиваційна допомагає висувати версії та розуміти поведінку злочинця. Кримінологічна слугує запобіганню злочинам та індивідуалізації покарання, а криміналістичні й поведінкові типології потрібні для розшуку та розслідування окремих видів убивств.

3. Головні обмеження типологій пов'язані з прихованістю та змішаністю мотивів, вузькою емпіричною базою спеціальних класифікацій, зарубіжним походженням багатьох поведінкових моделей і ймовірнісним характером психологічного профілю, який не може замінити докази.

4. Найбільш перспективним є багатокритеріальний підхід, що поєднує кілька типологій і дозволяє використовувати ту чи іншу з них залежно від етапу роботи. При цьому типологія має залишатися інструментом аналізу, а не ярликом, що підміняє індивідуальне вивчення особи.

Список використаних джерел

1. Кікінчук В. В., Білик Т. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики умисного вбивства заручника або викраденої людини. Право і безпека. 2021. № 3 (82). С. 152–158. DOI: https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.17.

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 26.10.2026).

3. Лазаренко А. М., Федорова Ю. Є. Методи кримінологічного профілювання та їх роль у запобіганні серійним убивствам. Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра. 2025. № 1 (17). С. 74–88. URL: https://sjcriminal.pau.edu.ua/wp-content/uploads/2025/05/4.pdf (дата звернення: 26.10.2026).

4. Марущак О. О. Кримінологічна характеристика злочинців, які вчиняють корисливі вбивства. Актуальні проблеми протидії злочинності : матеріали XVIII студ. наук. конф. з

кримінології (м. Харків, 28 листоп. 2018 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2018. С. 82–84.

5. Медведєв В. С., Левенець О. А. Кримінально-психологічна характеристика умисного серійного вбивці. Юридична психологія. 2016. № 1 (18). С. 151–160.

6. Цільмак О. М. Класифікація мотивів і мети умисного вбивства. Юридична психологія. 2017. № 1 (20). С. 59–65.

Comparative Analysis of Contemporary Typologies of Murderers: Criteria and Applied Value

Potrebchuk O. A.

Abstract. The paper compares the criteria underlying contemporary typologies of persons who have committed murder and assesses each typology's applied value for the classification, investigation and prevention of homicide. It examines the criminal-law typology built on the structure of the Criminal Code's articles, the motivational typology of O. Tsilmak (asocial, antisocial, pseudosocial, prosocial and pathological motives), criminological typologies based on the depth of antisocial orientation, forensic typologies developed for specific categories of murder, and the criminal-psychological and behavioural typologies of serial killers. The author concludes that no single typology is universal, since each answers its own practical question, and argues for a multi-criteria approach that combines several typologies depending on the stage of work on a criminal case.

Keywords: offender typology, intentional murder, crime motive, forensic profile, serial killer, criminal psychology, psychological profiling.

References

1. Kikinchuk V. V., Bilyk T. V. Osoba zlochyntsia yak element kryminalistychnoi kharakterystyky umysnoho vbyvstva zaruchnyka abo vykradenoi liudyny [The offender's personality as an element of the forensic characteristics of the intentional murder of a hostage or an abducted person]. Pravo i bezpeka. 2021. No. 3 (82). P. 152–158. DOI: https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.17. [in Ukrainian].

2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] : Kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (data zvernennia: 26.10.2026). [in Ukrainian].

3. Lazarenko A. M., Fedorova Yu. Ye. Metody kryminolohichnoho profiliuvannia ta yikh rol u zapobihanni seriinym ubyvstvam [Methods of criminological profiling and their role in preventing serial murders]. Kryminalno-vykonavcha systema: Vchora. Sohodni. Zavtra. 2025. No. 1 (17). P. 74–88. URL: https://sjcriminal.pau.edu.ua/wp-content/uploads/2025/05/4.pdf (data zvernennia: 26.10.2026). [in Ukrainian].

4. Marushchak O. O. Kryminolohichna kharakterystyka zlochyntsiv, yaki vchyniaiut koryslyvi vbyvstva [Criminological characteristics of offenders who commit murder for gain]. Aktualni problemy protydii zlochynnosti : materialy XVIII stud. nauk. konf. z kryminolohii (m. Kharkiv, 28 lystop. 2018 r.) / za zah. red. A. P. Hetmana, B. M. Holovkina. Kharkiv : Pravo, 2018. P. 82–84. [in Ukrainian].

5. Medvediev V. S., Levenets O. A. Kryminalno-psykholohichna kharakterystyka umysnoho seriinoho vbyvtsi [Criminal-psychological characteristics of the intentional serial killer]. Yurydychna psykholohiia. 2016. No. 1 (18). P. 151–160. [in Ukrainian].

6. Tsilmak O. M. Klasyfikatsiia motyviv i mety umysnoho vbyvstva [Classification of the motives and purpose of intentional murder]. Yurydychna psykholohiia. 2017. No. 1 (20). P. 59–65. [in Ukrainian].

Бібліографічний опис (ДСТУ 8302:2015): Потребчук О. А. Сучасні типології осіб, які вчинили вбивство: порівняльний аналіз критеріїв і прикладної цінності. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці. 2026. Т. 11, № 2 (62). С. 33–38. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2026.03.01.

ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ТА РЕАКТИВНА АГРЕСІЯ: КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ І ПРОБЛЕМА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ НА ПРАКТИЦІ

Ласкорунська Є. К., Київський університет інтелектуальної власності та права

DOI: 10.53672/ej.6.2026.03.02 Check for updates

Анотація. Авторка аналізує психологічні критерії розмежування інструментальної (проактивної) та реактивної (ворожої) агресії та проблеми застосування цієї дихотомії в оцінюванні насильницьких злочинців. Реактивна агресія виникає як безпосередня відповідь на провокацію чи фрустрацію і супроводжується гострим емоційним збудженням, тоді як інструментальна є цілеспрямованою, холоднокровною поведінкою, спрямованою на здобуття зовнішньої вигоди. Виокремлено три критерії розмежування — емоційний фон, наявність тригера (провокації) та кінцеву мету діяння. З посиланням на критику B. J. Bushman та C. A. Anderson авторка показує, що на практиці судовий експерт-психолог найчастіше стикається зі «змішаною мотивацією», коли діяння поєднує ознаки обох видів агресії, а спроба штучно віднести злочин лише до однієї категорії знижує точність експертного висновку й оцінювання ризику повторного насильства.

Ключові слова: інструментальна агресія, реактивна агресія, змішана мотивація, судово-психологічна експертиза, оцінювання ризику насильства, кримінальна психологія.

Постановка проблеми. У кримінальній психології та практиці розслідування насильницьких злочинів розуміння природи агресії є ключовим для встановлення мотивів діяння. Традиційно агресію поділяють на реактивну (імпульсивну, ворожу) та інструментальну (проактивну). Такий поділ допомагає судовим експертам та слідчим розрізняти непередбачувані злочини, вчинені в стані сильного емоційного збудження, від холоднокровних, заздалегідь спланованих убивств. Однак на практиці експерти часто стикаються зі змішаними формами агресивної поведінки, коли діяння поєднує як емоційні, так і прагматичні цілі. Це створює складнощі під час проведення судово-психологічної експертизи та оцінюванні ризику повторного насильства.

Актуальність дослідження. Зростання складності насильницьких кримінальних правопорушень загострює проблему точного визначення суб'єктивної сторони злочину в судово-психологічній практиці. На думку низки дослідників [5], значна частина умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень не є чистим проявом афекту чи виключно холодного розрахунку, а демонструє полімотивованість. Водночас у наявних наукових джерелах та експертній практиці зберігається жорстка дихотомія інструментальної та реактивної агресії, яка часто не відповідає реальним механізмам діяння. Ця прогалина між суто теоретичним розмежуванням агресії та реальними злочинами зі змішаною мотивацією призводить до суперечностей в експертних висновках і знижує точність оцінювання динамічних чинників ризику насильства. Це зумовлює нагальну потребу в систематизації психологічних критеріїв їх практичного розмежування.

Мета. Проаналізувати психологічні критерії розмежування інструментальної та реактивної агресії і визначити проблеми, що виникають під час застосування цієї дихотомії у практиці оцінювання насильницьких злочинців.

Аналіз стану опрацювання питання. Проблема диференціації агресії має тривалу історію дослідження. Dodge та Coie заклали емпіричну основу поділу агресії на реактивну та проактивну, пов'язавши їх із різними механізмами обробки соціальної інформації [4]. У вітчизняній

науці Медведєв розглядає інструментальну агресію як спосіб досягнення цілей, не пов'язаних безпосередньо із заподіянням шкоди (наприклад, корисливий мотив під час розбою) [1]. Шепітько і Коновалова наголошують на важливості розрізнення цих видів агресії для експертного встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення [2]. Кацавець детально описує емоційні чинники, що запускають реактивну агресію у відповідь на фрустрацію [3]. Водночас зарубіжні дослідники Bushman та Anderson у своїй фундаментальній праці піддали критиці жорстку дихотомію цих понять, аргументувавши, що багато агресивних дій мають змішані мотиви, тому жорстка дихотомія не здатна адекватно їх описати [5]. Відтак, проблема практичного застосування цих критеріїв експертами потребує додаткового аналізу.

Виклад основного матеріалу.

1. Сутнісні характеристики понять. Реактивна (ворожа, імпульсивна) агресія виникає як безпосередня реакція особи на реальну чи уявну загрозу, провокацію або фрустрацію. Її головною і часто єдиною метою є завдавання шкоди джерелу подразнення. Вона супроводжується високим рівнем фізіологічного та емоційного збудження (гнівом, люттю), що призводить до звуження свідомості та зниження поведінкового контролю [3; 4]. Інструментальна (проактивна) агресія є цілеспрямованою, продуманою поведінкою, у якій заподіяння шкоди іншій людині не є самоціллю, а виступає лише інструментом (засобом) для здобуття іншої вигоди: матеріальних цінностей, влади, статусу, усунення перешкод тощо. Емоційне тло при цьому залишається відносно стабільним [1].

2. Критерії розмежування. Спираючись на аналіз літератури [1; 4], можна виокремити три базові критерії розмежування цих феноменів:

Емоційний фон: для реактивної агресії характерне гостре емоційне збудження; для інструментальної – «холоднокровність» або мінімальне збудження.

Наявність тригера (провокації): реактивна агресія завжди має пусковий механізм (образа, напад); інструментальна планується заздалегідь і не залежить від безпосередніх дій майбутньої жертви.

Кінцева мета: за реактивної агресії метою є сам акт завдання шкоди; за інструментальної – отримання зовнішньої винагороди.

3. Проблема застосування на практиці. Попри чіткість теоретичних критеріїв, їх застосування під час складання психологічного профілю чи проведення експертизи стикається з проблемою «змішаної мотивації». Як зазначають Bushman та Anderson, ця дихотомія є надмірним спрощенням, що не враховує агресію зі змішаними мотивами [5, p. 275]. На практиці судовий експерт-психолог аналізує діяння, які поєднують обидва види. Наприклад, замовне вбивство (типова інструментальна агресія) може супроводжуватися ситуативним гнівом, якщо жертва чинить несподіваний опір. Навпаки, реактивна агресія в процесі розвитку конфлікту може набути інструментальних рис (особа, вдаривши кривдника в стані гніву, раптово вирішує заволодіти його майном) [2]. Спроба експерта штучно «втиснути» багатогранний злочин лише в одну категорію призводить до неповного висновку і хибного оцінювання ризику майбутнього насильства, адже профілактика цих двох видів агресії вимагає абсолютно різних психологічних втручань.

Висновки.

1. Інструментальна та реактивна агресія розмежовуються за трьома основними критеріями: рівнем емоційного збудження, наявністю зовнішньої провокації та кінцевою метою діяння (шкода як мета проти шкоди як засобу).

2. Застосування цієї теоретичної дихотомії в реальній судово-психологічній практиці є проблематичним через полімотивованість більшості насильницьких кримінальних правопорушень, де прагматичні цілі тісно переплітаються з емоційними імпульсами.

3. Урахування сучасних наукових підходів, що критикують жорстке розведення цих понять, дозволить судовим експертам уникати спрощень під час аналізу суб'єктивної сторони вбивства та більш точно оцінювати динамічні чинники ризику насильства.

Список використаних джерел

1. Медведєв В. С. Кримінальна психологія : підручник. Київ : Атіка, 2004. 368 с.

2. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. Юридична психологія : підручник. 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2025. 280 с.

3. Кацавець Р. С. Кримінальна психологія : навч. посіб. 3-тє вид., допов. Київ : Алерта, 2025. 162 с.

4. Dodge K. A., Coie J. D. Social-information-processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. Journal of Personality and Social Psychology. 1987. Vol. 53, No. 6. P. 1146–1158. DOI: https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.6.1146.

5. Bushman B. J., Anderson C. A. Is it time to pull the plug on the hostile versus instrumental aggression dichotomy? Psychological Review. 2001. Vol. 108, No. 1. P. 273–279. DOI: https://doi.org/10.1037/0033-295X.108.1.273.

Instrumental and Reactive Aggression: Criteria for Distinction and the Problem of Their Practical Application

Laskorunska Ye. K.

Abstract. The paper analyses the psychological criteria distinguishing instrumental (proactive) from reactive (hostile) aggression and the problems of applying this dichotomy when assessing violent offenders. Reactive aggression arises as an immediate response to provocation or frustration and is accompanied by acute emotional arousal, whereas instrumental aggression is purposeful, cold-blooded conduct aimed at an external reward. Three distinguishing criteria are identified: emotional background, the presence of a trigger, and the ultimate goal of the act. Drawing on Bushman and Anderson's critique, the author shows that in practice a forensic psychologist most often encounters "mixed motivation," where an act combines features of both types of aggression, and that forcing it into a single category reduces the accuracy of the expert opinion and of violence-risk assessment.

Keywords: instrumental aggression, reactive aggression, mixed motivation, forensic psychological examination, violence risk assessment, criminal psychology.

References

1. Medvediev V. S. Kryminalna psykholohiia [Criminal psychology] : pidruchnyk. Kyiv : Atika, 2004. 368 s. [in Ukrainian].

2. Shepitko V. Yu., Konovalova V. O. Yurydychna psykholohiia [Legal psychology] : pidruchnyk. 4-te vyd., pererob. i dopov. Kharkiv : Pravo, 2025. 280 s. [in Ukrainian].

3. Katsavets R. S. Kryminalna psykholohiia [Criminal psychology] : navch. posib. 3-tie vyd., dopov. Kyiv : Alerta, 2025. 162 s. [in Ukrainian].

4. Dodge K. A., Coie J. D. Social-information-processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. Journal of Personality and Social Psychology. 1987. Vol. 53, No. 6. P. 1146–1158. DOI: https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.6.1146.

5. Bushman B. J., Anderson C. A. Is it time to pull the plug on the hostile versus instrumental aggression dichotomy? Psychological Review. 2001. Vol. 108, No. 1. P. 273–279. DOI: https://doi.org/10.1037/0033-295X.108.1.273.

Бібліографічний опис (ДСТУ 8302:2015): Ласкорунська Є. К. Інструментальна та реактивна агресія: критерії розмежування і проблема їх застосування на практиці. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці. 2026. Т. 11, № 2 (62). С. 39–42. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2026.03.02.

МЕХАНІЗМИ МОРАЛЬНОГО ВІДСТОРОНЕННЯ У СТРУКТУРІ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ: СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДАНИХ

Григораш О. С., *Київський університет інтелектуальної власності та права*

DOI: 10.53672/ej.6.2026.03.03 Check for updates

Анотація. На основі соціально-когнітивної теорії А. Бандури авторка систематизує вісім механізмів морального відсторонення (моральне виправдання, евфемістичне позначення, вигідне порівняння, перекладання та розподіл відповідальності, ігнорування/спотворення наслідків, дегуманізація жертви, звинувачення жертви), що дозволяють особі послаблювати власний моральний самоконтроль і виправдовувати насильницьку поведінку без відчуття провини. З опорою на праці К. Мур та Г. Бругес і Б. Капаррос показано роль цих механізмів у підтриманні насильницької поведінки, зокрема в контексті психології осіб, які вчинили вбивство: дегуманізація жертви й перекладання відповідальності розглянуто як найнебезпечніші прояви. Авторка наголошує, що моральне відсторонення не є єдиним поясненням насильства і має аналізуватися разом з іншими особистісними, соціальними та ситуаційними чинниками.

Ключові слова: моральне відсторонення, насильницька поведінка, соціально-когнітивна теорія, дегуманізація жертви, перекладання відповідальності, психологія вбивці.

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем сучасної психології насильницької поведінки є з'ясування психологічних механізмів, які дозволяють людині порушувати моральні норми, виправдовувати заподіяння шкоди іншим і не відчувати відповідальності за власні дії. Особливе значення це питання має у сфері дослідження тяжких насильницьких злочинів, зокрема вбивств.

Людина здатна усвідомлювати моральну неприйнятність насильства, проте за певних обставин може знаходити внутрішні пояснення, які виправдовують її поведінку. У результаті моральні переконання перестають виконувати стримувальну функцію. Це створює передумови для агресивних дій, зниження співчуття до потерпілого та послаблення почуття провини.

Одним із понять, що пояснює цей процес, є моральне відсторонення, розроблене в межах соціально-когнітивної теорії Альберта Бандури [1]. Проблема полягає в необхідності систематизувати основні механізми морального відсторонення та визначити їхнє значення у формуванні й підтриманні насильницької поведінки.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибшого розуміння психологічних чинників, які сприяють виникненню та виправданню насильницької поведінки. Особливого значення набуває вивчення внутрішніх процесів, завдяки яким людина може ігнорувати моральні заборони, знецінювати життя іншої особи та перекладати відповідальність за власні вчинки на зовнішні обставини.

У сучасних умовах проблема насильства залишається актуальною для психології, криміналогії та юридичної практики. Дослідження механізмів морального відсторонення дає змогу краще зрозуміти психологічні особливості осіб, які вчиняють насильницькі злочини, зокрема їхні способи мислення, ставлення до жертви та особисте виправдання протиправних дій.

Важливість цієї теми також пов'язана з можливістю використання отриманих знань у профілактиці агресивної поведінки, психологічній діагностиці та корекційній роботі з особами, схильними до насильства.

Мета. Теоретичний аналіз і систематизація основних механізмів морального відсторонення, визначення їхньої ролі у структурі насильницької поведінки та з'ясування їхнього значення для розуміння психологічних особливостей осіб, які вчиняють тяжкі насильницькі злочини.

Аналіз стану опрацювання питання. Проблема морального відсторонення найбільш ґрунтовно досліджена в працях американського психолога Альберта Бандури [2; 5]. Саме він запропонував розглядати моральне відсторонення як процес послаблення внутрішнього морального контролю, що дозволяє людині здійснювати неприйнятні з моральної точки зору дії без вираженого почуття провини.

У роботах А. Бандури було визначено вісім основних механізмів морального відсторонення, які пояснюють, як людина виправдовує власну поведінку, зменшує значення заподіяної шкоди та перекладає відповідальність на інших [3; 4].

Подальший розвиток цієї проблематики відображений у дослідженнях К. Мур, яка розглядала моральне відсторонення як важливий чинник неетичної поведінки [6]. Також науковий інтерес становлять праці дослідниць Г. Бругес та Б. Капаррос, присвячені взаємозв'язку морального відсторонення, особистісних характеристик і насильницької поведінки ув'язнених [7].

Попри значну кількість наукових досліджень, залишається важливим комплексне узагальнення механізмів морального відсторонення саме в контексті насильницької поведінки. Особливої уваги потребує з'ясування того, як окремі когнітивні процеси впливають на ставлення людини до жертви, оцінювання наслідків власних дій і прийняття відповідальності.

Виклад основного матеріалу.

Поняття та психологічна сутність морального відсторонення

Моральне відсторонення – це психологічний процес, за якого людина послаблює дію власних моральних переконань, щоб виправдати поведінку, яка завдає шкоди іншим.

У нормі моральні принципи виконують функцію внутрішнього контролю: людина оцінює власні вчинки, передбачає їхні наслідки та відчуває відповідальність за заподіяну шкоду. Однак за певних умов цей механізм може послаблюватися. Моральне відсторонення не обов'язково означає повну відсутність моральних цінностей. Людина може знати, що насильство є неправильним, але знаходити пояснення, які дозволяють їй не сприймати власні дії як порушення моральних норм.

Основні механізми морального відсторонення

Відповідно до концепції А. Бандури, можна виділити вісім основних механізмів [4].

1. Моральне виправдання. Полягає у представленні насильницьких дій як необхідних або суспільно виправданих. Людина може переконувати себе, що діяла заради справедливості, захисту честі або покарання іншої особи.

2. Евфемістичне позначення. Передбачає використання пом'якшених висловів для опису жорстоких дій. Завдяки цьому людина зменшує психологічне сприйняття серйозності власної поведінки.

3. Вигідне порівняння. Людина порівнює власний вчинок із більш жорстокими діями інших людей. Унаслідок цього її поведінка здається їй менш небезпечною або неприйнятною.

4. Перекладання відповідальності. Особа пояснює власні дії впливом інших людей, наказами чи вимогами авторитетних осіб або тиском обставин. Таким чином вона намагається зменшити власну відповідальність.

5. Розподіл відповідальності. Проявляється тоді, коли людина вважає, що відповідальність за насильницький вчинок несуть усі учасники ситуації, а не вона особисто. Найчастіше це спостерігається у випадках групового насильства.

6. Ігнорування або спотворення наслідків. Людина применшує заподіяну шкоду, не визнає тяжкості наслідків або намагається не звертати уваги на страждання потерпілого.

7. Дегуманізація жертви. Полягає у позбавленні потерпілого людських характеристик у сприйнятті правопорушника. Жертва починає сприйматися не як особистість із власними почуттями та правами, а як об'єкт агресії.

8. Звинувачення жертви. Людина перекладає провину за насильство на самого потерпілого, стверджуючи, що він нібито спровокував ситуацію або сам спричинив негативні наслідки.

Зазначені механізми можуть взаємодіяти між собою та формувати систему психологічних виправдань, яка послаблює моральні обмеження поведінки.

Взаємозв'язок морального відсторонення та насильницької поведінки

Моральне відсторонення може відігравати важливу роль у формуванні та підтриманні насильницької поведінки. Воно не обов'язково є першопричиною агресії, однак здатне зменшувати внутрішні психологічні перешкоди перед її проявом. Одним із важливих аспектів такого взаємозв'язку є послаблення емпатії. Якщо людина перестає сприймати потерпілого як особистість, їй стає легше ігнорувати його переживання та страждання. Іншим аспектом є зниження особистої відповідальності. Правопорушник може пояснювати свої дії зовнішніми обставинами, впливом інших людей або поведінкою самої жертви.

Таким чином, моральне відсторонення може сприяти збереженню позитивного уявлення про себе навіть після вчинення серйозного насильницького діяння.

Значення морального відсторонення у психології осіб, які вчиняють убивства

У контексті психології вбивці моральне відсторонення становить особливий науковий інтерес, оскільки дозволяє досліджувати психологічні механізми, за допомогою яких людина виправдовує позбавлення іншого життя. Особа, яка вчинила вбивство, може використовувати різні способи психологічного виправдання: представляти злочин як помсту, перекладати відповідальність на потерпілого, применшувати значення власних дій або заперечувати моральну цінність жертви. Водночас важливо враховувати, що не всі особи, які вчиняють убивства, мають однакові психологічні особливості. Мотиви злочину, особистісні характеристики, життєві обставини та рівень усвідомлення власних дій можуть суттєво відрізнятися.

Тому моральне відсторонення не можна розглядати як універсальне пояснення всіх убивств. Воно є одним із можливих психологічних чинників, який необхідно аналізувати разом з іншими особистісними, соціальними та ситуаційними обставинами.

Практичне значення дослідження механізмів морального відсторонення

Вивчення механізмів морального відсторонення має важливе практичне значення для юридичної та кримінальної психології. Розуміння цих механізмів допомагає фахівцям аналізувати способи мислення правопорушників, особливості їхнього ставлення до потерпілих і характер виправдання власних дій.

Отримані знання можуть використовуватися під час психологічної діагностики, розроблення профілактичних програм, роботи з агресивною поведінкою та психологічної корекції осіб, які мають схильність до насильства.

Особливе значення має формування відповідальності за власні вчинки, розвиток емпатії, здатності розуміти переживання інших людей та усвідомлювати наслідки власної поведінки.

Висновки. Отже, моральне відсторонення є важливим психологічним механізмом, який допомагає пояснити, як людина може виправдовувати насильницькі дії та послаблювати внутрішній моральний контроль.

На мою думку, моральне відсторонення є одним із важливих психологічних механізмів, який допомагає зрозуміти, чому людина може свідомо вчиняти насильницькі дії та водночас знаходити їм виправдання. Особливо цікавим є те, що людина не обов'язково перестає розуміти різницю між добром і злом, але починає шукати пояснення, які дозволяють їй не відчувати себе винною. Я вважаю, що найбільш небезпечними проявами морального відсторонення є дегуманізація жертви та перекладання відповідальності. Адже коли людина перестає сприймати потерпілого як особистість із власними почуттями, переживаннями та правами, їй стає значно легше виправдовувати заподіяння шкоди.

На мою думку, важливо також розуміти, що моральне відсторонення не є єдиною причиною насильницької поведінки. Воно може поєднуватися з особистісними особливостями, соціальним середовищем, життєвим досвідом та конкретними обставинами. Тому не можна пояснювати всі випадки насильства або вбивства лише одним психологічним механізмом. Під час опрацювання цієї теми я дійшла висновку, що дослідження морального відсторонення має не лише теоретичне, а й практичне значення. Воно допомагає краще зрозуміти психологію людини, яка вчиняє насильство, її ставлення до потерпілого та способи виправдання власних дій. Отже, я вважаю, що усвідомлення механізмів морального відсторонення є важливим для розуміння природи насильницької поведінки, а також для її попередження. Особливу увагу необхідно приділяти розвитку емпатії, особистої відповідальності та здатності людини усвідомлювати наслідки власних вчинків.

Список використаних джерел

1. Bandura A. Social Foundations of Thought and Action : A Social Cognitive Theory. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1986. xiii, 617 p.

2. Bandura A. Selective Activation and Disengagement of Moral Control. Journal of Social Issues. 1990. Vol. 46, No. 1. P. 27–46. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1990.tb00270.x.

3. Bandura A., Barbaranelli C., Caprara G. V., Pastorelli C. Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. Journal of Personality and Social Psychology. 1996. Vol. 71, No. 2. P. 364–374. DOI: https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.2.364.

4. Bandura A. Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities. Personality and Social Psychology Review. 1999. Vol. 3, No. 3. P. 193–209. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3.

5. Bandura A. Selective Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency. Journal of Moral Education. 2002. Vol. 31, No. 2. P. 101–119. DOI: https://doi.org/10.1080/0305724022014322.

6. Moore C. Moral disengagement. Current Opinion in Psychology. 2015. Vol. 6. P. 199–204. DOI: https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.07.018.

7. Brugués G., Caparrós B. Dysfunctional personality, Dark Triad and moral disengagement in incarcerated offenders: implications for recidivism and violence. Psychiatry, Psychology and Law. 2022. Vol. 29, No. 3. P. 431–455. DOI: https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1917011.

Mechanisms of Moral Disengagement in the Structure of Violent Behaviour: A Systematization of Scientific Data

Hryhorash O. S.

Abstract. Drawing on Albert Bandura's social-cognitive theory, the author systematizes eight mechanisms of moral disengagement — moral justification, euphemistic labelling, advantageous comparison, displacement and diffusion of responsibility, disregarding or distorting the consequences, dehumanizing the victim, and attributing blame to the victim — that allow a person to weaken their own moral self-control and justify violent conduct without feeling guilt. Drawing on C. Moore and G. Brugués and B. Caparrós, the paper examines the role of these mechanisms in sustaining violent behaviour, including in the psychology of persons who have committed murder, identifying dehumanization of the victim and displacement of responsibility as the most dangerous manifestations. The author stresses that moral disengagement is not a sole explanation of violence and must be analysed together with other personal, social and situational factors.

Keywords: moral disengagement, violent behaviour, social-cognitive theory, dehumanization of the victim, displacement of responsibility, psychology of the killer.

References

1. Bandura A. Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1986. xiii, 617 p.

2. Bandura A. Selective Activation and Disengagement of Moral Control. Journal of Social Issues. 1990. Vol. 46, No. 1. P. 27–46. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1990.tb00270.x.

3. Bandura A., Barbaranelli C., Caprara G. V., Pastorelli C. Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. Journal of Personality and Social Psychology. 1996. Vol. 71, No. 2. P. 364–374. DOI: https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.2.364.

4. Bandura A. Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities. Personality and Social Psychology Review. 1999. Vol. 3, No. 3. P. 193–209. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3.

5. Bandura A. Selective Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency. Journal of Moral Education. 2002. Vol. 31, No. 2. P. 101–119. DOI: https://doi.org/10.1080/0305724022014322.

6. Moore C. Moral disengagement. Current Opinion in Psychology. 2015. Vol. 6. P. 199–204. DOI: https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.07.018.

7. Brugués G., Caparrós B. Dysfunctional personality, Dark Triad and moral disengagement in incarcerated offenders: implications for recidivism and violence. Psychiatry, Psychology and Law. 2022. Vol. 29, No. 3. P. 431–455. DOI: https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1917011.

Бібліографічний опис (ДСТУ 8302:2015): Григораш О. С. Механізми морального відсторонення у структурі насильницької поведінки: систематизація наукових даних. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці. 2026. Т. 11, № 2 (62). С. 43–47. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2026.03.03.

ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНЦЯ: ПОРІВНЯННЯ МОДЕЛЕЙ

***Соколовська С. А.**, Київський університет інтелектуальної власності та права*

DOI: 10.53672/ej.6.2026.03.04 Check for updates

Анотація. Авторка здійснює критичний порівняльний аналіз провідних наукових моделей психологічної структури особистості насильницького злочинця. Вітчизняна системно-структурна модель (В. Медведєв, Р. Кацавець) виокремлює потребово-мотиваційний, ціннісно-смисловий і нормативний, емоційно-вольовий та індивідуально-динамічний блоки особистості. Зарубіжна традиція представлена моделлю дихотомізації реактивної й інструментальної насильницької поведінки (C. R. Bartol, A. M. Bartol), тріархічною моделлю психопатії (сміливість, розгальмованість, жорстокість) та нозологічними категоріями DSM-5-TR (розлади особистості кластера B). Авторка доходить висновку, що вітчизняний і зарубіжний підходи взаємодоповнюють один одного, а деформація ціннісно-смислової сфери, низький рівень емпатії та феномен ворожої атрибуції є спільними елементами всіх розглянутих моделей; судовий психолог має утримуватися від правової кваліфікації діяння чи медичних діагнозів і описувати лише психологічні механізми саморегуляції особистості.

Ключові слова: психологічна структура особистості, насильницький злочинець, тріархічна модель психопатії, DSM-5-TR, судово-психологічна експертиза, профілактика рецидивної злочинності.

Постановка проблеми. Дослідження психологічної структури особистості насильницького злочинця посідає одне з центральних місць у системі кримінальної психології, судово-психологічної експертизи та кримінології [1; 3]. Вчинення тяжких та особливо тяжких насильницьких діянь проти життя і здоров'я особи, зокрема умисних убивств, виступає складним підсумковим результатом системної дезорганізації внутрішніх механізмів психологічної саморегуляції, глибокого спотворення ціннісно-нормативної сфери та руйнування вищих рівнів когнітивного і вольового контролю особистості [1; 2]. У сучасній юридично-психологічній науці розроблено декілька концептуальних теоретико-методологічних моделей структури особистості цієї категорії суб'єктів. Вони охоплюють як класичні та сучасні вітчизняні системно-структурні підходи, так і зарубіжні когнітивно-поведінкові концепції агресії, тріархічні моделі психопатії та сучасні нозологічні класифікатори (DSM-5-TR, МКХ-11) [4; 5]. Проте наявність концептуальної неузгодженості між цими теоретичними моделями створює суттєві перешкоди під час проведення судово-психологічних та комплексних психолого-психіатричних експертиз, оцінювання ризиків повторного вчинення насильства, а також розробки науково обґрунтованих диференційованих програм пенітенціарної ресоціалізації [3; 4]. Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю проведення поглибленого системно-порівняльного аналізу наявних психологічних моделей структури особистості насильницького злочинця для з'ясування їхнього пізнавального потенціалу та прикладної цінності у юридичній і правозастосовній практиці [3].

Мета. Здійснити критичний порівняльний аналіз провідних наукових моделей психологічної структури особистості насильницького злочинця та обґрунтувати межі їх практичного застосування у судово-експертній, профілактичній та корекційній діяльності [1; 3].

Аналіз стану опрацювання питання. Фундаментальні засади дослідження особистості насильницького злочинця у вітчизняній науці висвітлено у працях Медведєва [1] та Кацавеця [2]. Науковці детально обґрунтовують системно-структурний підхід, аналізуючи деформації потребово-мотиваційної, емоційно-вольової, ціннісно-смислової та індивідуально-динамічної сфер особистості правопорушника. У підручнику з юридичної психології Шепітько і Коновалова досліджують проблему структури особистості через призму методології її судово-експертного дослідження, наголошуючи на неприпустимості стигматизації засуджених та вимагаючи чіткого розмежування психологічних конструктів саморегуляції та психіатричних категорій потьмарення свідомості або патологічних розладів [3]. Зарубіжна концептуальна традиція представлена працями Bartol і Bartol, які описують модель дихотомізації насильницької поведінки на реактивну й інструментальну агресію, що базується на аналізі когнітивних викривлень, порушень емоційного контролю та рівнів емпатії [4]. Психіатричні та нозологічні аспекти структурних деструкцій висвітлено у керівництві American Psychiatric Association (DSM-5-TR), де специфіку поведінки насильницьких злочинців пов'язано з розладами особистості кластера B (насамперед антисоціальним розладом особистості) [5]. Попри багатий теоретичний доробок, цілісний порівняльний аналіз цих підходів із визначенням їхньої процесуальної та експертної придатності в умовах правової системи України вимагає додаткового ґрунтовного аналізу [1; 3].

Виклад основного матеріалу.

1. Вітчизняна системно-структурна модель особистості насильницького злочинця. На підставі концептуальних підходів Медведєва [1] та Кацавеця [2] особистість насильницького злочинця можна розглядати як складну підсистему, у структурі якої доцільно виокремити чотири ключові блоки:

– потребово-мотиваційний блок: характеризується глибокою деформацією вищих соціальних і духовних потреб, гіпертрофією викривлених вітальних та примітивно-егоцентричних прагнень, домінуванням асоціальних мотивів (самоствердження через демонстрацію сили, помста, агресивна домінантність, компенсація власної неповноцінності);

– ціннісно-смисловий і нормативний блок: включає знецінення життя та здоров'я іншої людини, правовий та моральний нігілізм, деструкцію систем моральної самосвідомості та внутрішніх соціально-психологічних табу, а також формування нейтралізувальних захисних раціоналізацій;

– емоційно-вольовий блок: виявляється у низькому порозі фрустраційної толерантності, високій афективній збудливості, ригідності емоційних реакцій, нездатності до стримування імпульсів у поєднанні із загальною слабкістю вольового самоконтролю;

– індивідуально-динамічний (темпераментний) блок: охоплює темпераментну імпульсивність, схильність до ризикованої та провокативної поведінки, сенсорний пошук та підвищену психофізіологічну реактивність.

2. Зарубіжні когнітивно-поведінкові, тріархічні та нозологічні моделі. У працях Bartol і Bartol структура особистості насильницького злочинця аналізується через механізми реактивної та інструментальної насильницької поведінки [4]. Реактивне насильство описується як наслідок дисфункції когнітивної обробки інформації (зокрема феномену «ворожої атрибуції» – тенденції сприймати нейтральні дії оточення як ворожі) та вибухового афекту. Інструментальне насильство, навпаки, базується на прагматичному плануванні, холодній розрахованості та вираженому дефіциті емпатії й сумління. Окрім цього, сучасна тріархічна модель психопатії інтегрує три структурні вектори: сміливість (boldness – стійкість до стресу, соціальне домінування),

розгальмованість (disinhibition – слабкий імпульсивний контроль) та жорстокість (meanness – експлуататівність, відсутність прихильності) [6]. Із позицій DSM-5-TR насильницька поведінка найбезпосередніше пов'язана з антисоціальним розладом особистості (кластер B), до ознак якого належать маніпулятивність, байдужість до інших та відсутність каяття [5].

3. Порівняльний аналіз та специфіка практичного застосування моделей. Проведений порівняльний аналіз показує, що вітчизняна системно-структурна модель є оптимальною для проведення судово-психологічних експертиз у кримінальному провадженні, оскільки вона надає експерту-психологу чітку схему оцінювання здатності особи усвідомлювати свої дії та керувати ними під час вчинення правопорушення [1; 3]. Зарубіжні когнітивно-поведінкові та тріархічні моделі мають найвищу прикладну цінність у сфері кримінального профайлінгу, оцінювання ризиків повторного насильства (за методологією структурованого професійного судження) та розробки корекційно-ресоціалізаційних програм у пенітенціарній системі [4; 5].

Висновки.

1. Психологічна структура особистості насильницького злочинця є цілісною системною дезорганізацією, яка охоплює потребово-мотиваційну, ціннісно-нормативну, емоційно-вольову та індивідуально-динамічну сфери особистості [1; 2].

2. Порівняльний аналіз вітчизняних системних підходів і зарубіжних когнітивно-поведінкових концепцій підтверджує їхню комплементарність: вітчизняна модель глибше розкриває внутрішню архітектуру особистості, тоді як зарубіжні моделі деталізують поведінкові процеси та механізми когнітивної обробки інформації [3; 4].

3. Визначено, що деформація ціннісно-смислової сфери та низький рівень емпатії є спільними елементами розглянутих наукових моделей, а феномен ворожої атрибуції характерний передусім для реактивного насильства [1; 4; 5].

4. Судовий психолог під час експертного дослідження повинен неухильно дотримуватися меж фахової компетентності, описуючи психологічні механізми саморегуляції особистості та утримуючись від встановлення правової кваліфікації діяння чи медичних діагнозів [3].

5. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка інтегрованої психодіагностичної моделі особистості насильницького злочинця для підвищення ефективності експертних висновків та профілактики рецидивної злочинності [1; 3; 4].

Список використаних джерел

1. Медведєв В. С. Кримінальна психологія : підручник. Київ : Атіка, 2004. 368 с.

2. Кацавець Р. С. Кримінальна психологія : навч. посіб. 3-тє вид., допов. Київ : Алерта, 2025. 162 с.

3. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. Юридична психологія : підручник. 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2025. 280 с.

4. Bartol C. R., Bartol A. M. Criminal Behavior : A Psychological Approach. 12th ed. Hoboken, NJ : Pearson, 2021.

5. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders : DSM-5-TR / American Psychiatric Association. 5th ed., text rev. Washington, DC : American Psychiatric Association Publishing, 2022. lxix, 1050 p. DOI: https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425787.

6. Patrick C. J., Fowles D. C., Krueger R. F. Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. Development and Psychopathology. 2009. Vol. 21, No. 3. P. 913–938. DOI: https://doi.org/10.1017/S0954579409000492.

Psychological Personality Structure of the Violent Offender: A Comparison of Models

Sokolovska S. A.

Abstract. The paper offers a critical comparative analysis of the leading scientific models of the psychological personality structure of the violent offender. The domestic systemic-structural model (V. Medvediev, R. Katsavets) identifies need-motivational, value-normative, emotional-volitional and individual-dynamic blocks of personality. The foreign tradition is represented by the reactive/instrumental-aggression dichotomy model (C. R. Bartol, A. M. Bartol), the triarchic model of psychopathy (boldness, disinhibition, meanness), and the nosological categories of DSM-5-TR (Cluster B personality disorders). The author concludes that the domestic and foreign approaches are complementary, and that deformation of the value-normative sphere, low empathy and the hostile-attribution phenomenon are common to all the models examined; a forensic psychologist should refrain from legal classification of the act or medical diagnosis and confine the opinion to the person's psychological self-regulation mechanisms.

Keywords: psychological personality structure, violent offender, triarchic model of psychopathy, DSM-5-TR, forensic psychological examination, prevention of recidivism.

References

1. Medvediev V. S. Kryminalna psykholohiia [Criminal psychology] : pidruchnyk. Kyiv : Atika, 2004. 368 s. [in Ukrainian].

2. Katsavets R. S. Kryminalna psykholohiia [Criminal psychology] : navch. posib. 3-tie vyd., dopov. Kyiv : Alerta, 2025. 162 s. [in Ukrainian].

3. Shepitko V. Yu., Konovalova V. O. Yurydychna psykholohiia [Legal psychology] : pidruchnyk. 4-te vyd., pererob. i dopov. Kharkiv : Pravo, 2025. 280 s. [in Ukrainian].

4. Bartol C. R., Bartol A. M. Criminal Behavior: A Psychological Approach. 12th ed. Hoboken, NJ : Pearson, 2021.

5. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5-TR / American Psychiatric Association. 5th ed., text rev. Washington, DC : American Psychiatric Association Publishing, 2022. lxix, 1050 p. DOI: https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425787.

6. Patrick C. J., Fowles D. C., Krueger R. F. Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. Development and Psychopathology. 2009. Vol. 21, No. 3. P. 913–938. DOI: https://doi.org/10.1017/S0954579409000492.

Бібліографічний опис (ДСТУ 8302:2015): Соколовська С. А. Психологічна структура особистості насильницького злочинця: порівняння моделей. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці. 2026. Т. 11, № 2 (62). С. 48–51. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2026.03.04.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УМИСНОГО ВБИВСТВА: МЕЖІ КОМПЕТЕНЦІЇ ПСИХОЛОГА І СУДУ

Дудка А. О., Київський університет інтелектуальної власності та права

DOI: 10.53672/ej.6.2026.03.05 Check for updates

Анотація. Авторка з'ясовує психологічний зміст суб'єктивної сторони умисного вбивства та обґрунтовує межі компетенції судового експерта-психолога і суду. Розкрито інтелектуальний і вольовий компоненти умислу, роль мотиву, мети та емоційного стану, зокрема стану сильного душевного хвилювання як обов'язкової ознаки складу, передбаченого ст. 116 КК України. Визначено, що до компетенції експерта належить встановлення індивідуально-психологічних особливостей, мотиваційних чинників, емоційного стану особи та міри її здатності усвідомлювати свої дії й керувати ними, тоді як правова кваліфікація діяння (форма умислу, наявність ознак ст. 116 КК України) належить виключно до компетенції суду. Авторка наголошує, що порушення цього розмежування з будь-якого боку є типовою фаховою помилкою, яка спотворює і експертний висновок, і судове рішення.

Ключові слова: суб'єктивна сторона злочину, умисне вбивство, сильне душевне хвилювання, межі компетенції експерта, судово-психологічна експертиза, форма вини.

Постановка проблеми. Суб'єктивна сторона умисного вбивства є одним із найскладніших елементів складу кримінального правопорушення. Вона відображає внутрішнє психічне ставлення особи до діяння та його наслідків і включає вину у формі умислу, а також, за певних умов, мотив, мету та емоційний стан. Психологія оперує поняттями усвідомлення, вольової регуляції, мотивації та емоційного впливу на поведінку, тоді як кримінальне право надає цим поняттям юридичного значення. Нерозрізнення цих рівнів призводить до типових помилок у висновках експертів і в судових рішеннях.

Особливо гостро проблема меж компетенції постає у справах про умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК України), де емоційний стан безпосередньо входить до суб'єктивної сторони складу. Психолог досліджує психічну діяльність особи, суд дає правову оцінку. Змішування цих функцій спотворює і експертний висновок, і судове рішення.

Мета. З'ясувати психологічний зміст суб'єктивної сторони умисного вбивства та обґрунтувати межі компетенції судового експерта-психолога і суду.

Аналіз стану опрацювання питання. У кримінально-правовій літературі суб'єктивна сторона традиційно визначається як психічне ставлення особи до вчинюваного діяння та його наслідків, що характеризується виною, мотивом, метою та емоційним станом [1]. Для умисного вбивства обов'язковою є вина у формі прямого або непрямого умислу [2].

Шепітько і Коновалова підкреслюють, що предметом судово-психологічної експертизи є вплив індивідуально-психологічних особливостей та емоційного стану на усвідомлення і регуляцію дій, а не правова кваліфікація цього стану [3]. Медведєв розглядає психологічний зміст вини через інтелектуальний і вольовий компоненти [4]. Кацавець наголошує на ролі мотиваційної сфери у структурі злочинної поведінки [5].

У справах за статтею 116 КК України для встановлення стану сильного душевного хвилювання, як правило, призначається судово-психологічна експертиза, а правову оцінку наявності

цієї ознаки суд залишає за собою. Таким чином, у літературі та судовій практиці вже окреслено розмежування, проте практичне застосування меж компетенції досі породжує помилки.

Виклад основного матеріалу.

1. Психологічний зміст суб'єктивної сторони умисного вбивства

З психологічної точки зору суб'єктивна сторона відображає процеси, що відбуваються у психіці особи під час вчинення діяння. Інтелектуальний компонент умислу включає усвідомлення суспільно небезпечного характеру дій та передбачення наслідків. Вольовий компонент – бажання настання наслідків або свідоме їх допущення. Мотив виступає внутрішнім спонуканням, мета – уявним результатом, на який спрямована поведінка. Емоційний стан може суттєво модифікувати як усвідомлення, так і вольову регуляцію [3; 4].

У випадку ст. 116 КК України емоційний стан (сильне душевне хвилювання) набуває статусу обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони. Він має раптово виникнути як реакція на протизаконне насильство, систематичне знущання або тяжку образу з боку потерпілого [2] і, за усталеним у теорії та експертній практиці розумінням, істотно знижувати здатність особи усвідомлювати свої дії або керувати ними.

2. Компетенція судового експерта-психолога

Судово-психологічна експертиза досліджує психічно здорову особу. До компетенції експерта належить встановлення: індивідуально-психологічних особливостей (у тому числі тих, що визначають схильність до кумуляції афекту); провідних мотиваційних чинників; емоційного стану особи в момент вчинення діяння; міри здатності розуміти характер своїх дій та їх наслідки; наявності або відсутності стану, що суттєво вплинув на свідомість і поведінку [3; 6].

Експерт не має права формулювати висновки на кшталт «особа діяла з прямим умислом», «перебувала у стані, передбаченому ст. 116 КК України» або «є винною». Такі формулювання є правовою кваліфікацією і виходять за межі спеціальних знань психолога. Вимоги Етичного кодексу психолога щодо професійної компетентності зобов'язують психолога братися лише за завдання в межах власної фахової компетентності [7].

3. Компетенція суду

Суд на підставі всіх зібраних доказів, у тому числі висновку експерта, встановлює наявність або відсутність ознак суб'єктивної сторони як елементів складу кримінального правопорушення. Саме суд дає правову оцінку встановленому психологом емоційному стану і вирішує, чи відповідає він правовому поняттю «стан сильного душевного хвилювання». Суд також визначає форму вини (прямий чи непрямий умисел) як юридичну категорію [2].

4. Практичні наслідки розмежування

Дотримання меж компетенції забезпечує достовірність експертного висновку і законність судового рішення. Психолог описує динаміку емоційного стану, ступінь його впливу на усвідомлення та регуляцію дій, вказує на наявні дані та обмеження дослідження. Суд інтегрує цей опис у систему доказів і формулює правовий висновок. Порушення меж з обох сторін призводить або до підміни правової оцінки психологічними категоріями, або до ігнорування спеціальних знань.

Висновки.

1. Психологічний зміст суб'єктивної сторони умисного вбивства охоплює інтелектуальний і вольовий компоненти умислу, мотиваційну сферу та емоційний стан, що впливає на усвідомлення і регуляцію поведінки.

2. Судовий експерт-психолог досліджує індивідуально-психологічні особливості та емоційний стан особи, встановлює міру впливу цього стану на здатність усвідомлювати дії і керувати ними, але не дає правової кваліфікації.

3. Суд встановлює наявність ознак суб'єктивної сторони як елементів складу кримінального правопорушення і дає їм правову оцінку.

4. Розмежування компетенції є обов'язковою умовою достовірності експертного висновку та законності судового рішення; його порушення є типовою фаховою помилкою.

5. Подальшого опрацювання потребує розроблення типових формулювань висновків судово-психологічної експертизи, які б чітко відображали межі компетенції психолога.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 01.11.2026).

3. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. Юридична психологія : підручник. 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2025. 280 с.

4. Медведєв В. С. Кримінальна психологія : підручник. Київ : Атіка, 2004. 368 с.

5. Кацавець Р. С. Кримінальна психологія : навч. посіб. 3-тє вид., допов. Київ : Алерта, 2025. 162 с.

6. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу від 26.12.2012 № 1950/5, зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (дата звернення: 01.11.2026).

7. Етичний кодекс психолога : прийнятий на І Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 груд. 1990 р., м. Київ. URL: https://upsihologa.com.ua/article/etychnyi_kodeks_psyhologa/ (дата звернення: 01.11.2026).

The Psychological Content of the Subjective Element of Intentional Murder: The Boundaries of Competence between the Psychologist and the Court

Dudka A. O.

Abstract. The paper clarifies the psychological content of the subjective element of intentional murder and substantiates the boundaries of competence between the forensic psychologist and the court. It examines the intellectual and volitional components of intent, and the role of motive, purpose and emotional state, including a state of strong emotional disturbance as a mandatory feature of the offence under Article 116 of the Criminal Code of Ukraine. It is established that the expert's competence covers identifying the person's individual psychological traits, motivational factors, emotional state and the degree of their ability to realize and control their actions, whereas the legal classification

of the act — including the form of intent and whether the elements of Article 116 are present — belongs exclusively to the court. The author stresses that a breach of this boundary from either side is a typical professional error that distorts both the expert opinion and the judicial decision.

Keywords: subjective element of a crime, intentional murder, strong emotional disturbance, boundaries of expert competence, forensic psychological examination, form of guilt.

References

1. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. General part] : pidruchnyk / Yu. V. Baulin, V. I. Borysov, V. I. Tiutiuhin ta in. ; za red. V. V. Stashysa, V. Ya. Tatsiia. 4-te vyd., pererob. i dopov. Kharkiv : Pravo, 2010. 456 s. [in Ukrainian].

2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] : Kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (data zvernennia: 01.11.2026). [in Ukrainian].

3. Shepitko V. Yu., Konovalova V. O. Yurydychna psykholohiia [Legal psychology] : pidruchnyk. 4-te vyd., pererob. i dopov. Kharkiv : Pravo, 2025. 280 s. [in Ukrainian].

4. Medvediev V. S. Kryminalna psykholohiia [Criminal psychology] : pidruchnyk. Kyiv : Atika, 2004. 368 s. [in Ukrainian].

5. Katsavets R. S. Kryminalna psykholohiia [Criminal psychology] : navch. posib. 3-tie vyd., dopov. Kyiv : Alerta, 2025. 162 s. [in Ukrainian].

6. Pro zatverdzhennia Instruktsii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen [On approval of the Instruction on the assignment and conduct of forensic examinations and expert studies and the Scientific and methodological recommendations on the preparation and assignment of forensic examinations and expert studies] : nakaz Ministerstva yustytsii Ukrainy vid 08.10.1998 № 53/5 (u redaktsii nakazu vid 26.12.2012 № 1950/5, zi zminamy). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (data zvernennia: 01.11.2026). [in Ukrainian].

7. Etychnyi kodeks psykholoha [Code of ethics of a psychologist] : pryiniatyi na I Ustanovchomu z'izdi Tovarystva psykholohiv Ukrainy 20 hrud. 1990 r., m. Kyiv. URL: https://upsihologa.com.ua/article/etychnyi_kodeks_psyhologa/ (data zvernennia: 01.11.2026). [in Ukrainian].

Бібліографічний опис (ДСТУ 8302:2015): Дудка А. О. Психологічний зміст суб'єктивної сторони умисного вбивства: межі компетенції психолога і суду. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці. 2026. Т. 11, № 2 (62). С. 52–55. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2026.03.05.

ІДІОГРАФІЧНИЙ ТА НОМОТЕТИЧНИЙ ПІДХОДИ В КРИМІНАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІЗНАВАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Пузанова С. В., *Київський університет інтелектуальної власності та права*

DOI: 10.53672/ej.6.2026.03.06 Check for updates

Анотація. Авторка порівнює пізнавальні можливості ідіографічного та номотетичного підходів у кримінальній психології. Спираючись на методологічне розмежування В. Віндельбанда та праці Г. Олпорта, Л.-Г. Лунда, авторка показує, що номотетичний підхід дає змогу встановлювати статистичні закономірності між особистісними рисами (зокрема психопатичними характеристиками й рівнем самоконтролю) і злочинною поведінкою (за систематичним оглядом N. K. Tharshini та співавторів), тоді як ідіографічний підхід спрямований на поглиблений аналіз індивідуальних мотивів, життєвого досвіду та обставин конкретного правопорушення. Із посиланням на N. Kaiser обґрунтовано доцільність поєднання обох підходів: номотетичне дослідження виявляє статистичні зв'язки, а подальший ідіографічний аналіз конкретизує, як саме відповідні характеристики проявляються в окремої особи, що знижує ризик помилкових висновків через надмірне узагальнення або ігнорування індивідуальних обставин.

Ключові слова: ідіографічний підхід, номотетичний підхід, кримінальна психологія, типологія особистості злочинця, оцінювання ризиків, індивідуалізація аналізу.

Постановка проблеми. Вивчення злочинної поведінки потребує розуміння як індивідуальних особливостей особистості правопорушника, так і загальних закономірностей, що впливають на її формування. У кримінальній психології цю проблему розглядають крізь призму ідіографічного та номотетичного підходів. Перший дає змогу дослідити унікальні характеристики особистості, її мотиви та життєвий досвід, тоді як другий спрямований на виявлення спільних психологічних закономірностей і тенденцій злочинної поведінки.

Актуальність проблеми полягає у визначенні пізнавальних можливостей кожного підходу, їхніх переваг та обмежень. Вивчення окремої особистості не завжди дає змогу встановити загальні закономірності, а узагальнені результати досліджень можуть не враховувати індивідуальних відмінностей. Тому порівняльний аналіз ідіографічного та номотетичного підходів дає можливість глибше зрозуміти особливості дослідження злочинної поведінки й визначити доцільність їх поєднання в кримінальній психології.

Мета. Порівняти пізнавальні можливості ідіографічного та номотетичного підходів у кримінальній психології, визначити їхні переваги й обмеження у вивченні злочинної поведінки.

Аналіз стану опрацювання питання. Методологічні засади ідіографічного та номотетичного підходів розглядаються у працях Вільгельма Віндельбанда, який розмежував наукове пізнання, спрямоване на встановлення загальних закономірностей, і дослідження індивідуальних явищ [1]. Гордон Олпорт у праці Personality: A Psychological Interpretation наголошував на важливості вивчення унікальної організації особистості та її індивідуальних психологічних характеристик [2]. Ларс-Гуннар Лунд у статті, присвяченій особистісно орієнтованим дослідженням, проаналізував внесок Віндельбанда, Вільяма Штерна, Олпорта, Джеймса Ламієлла та Давида Магнуссона у розвиток цього напряму [3].

Безпосередньо зв'язок особистісних характеристик зі злочинною поведінкою розглянули Tharshini та співавтори у систематичному огляді наукових досліджень, опублікованому 2021 року. Автори проаналізували результати досліджень особистісних рис, зокрема психопатичних характеристик і самоконтролю, у контексті кримінальної поведінки [4]. Номотетичний підхід дає змогу встановлювати статистичні закономірності та досліджувати зв'язки між психологічними характеристиками й правопорушеннями, тоді як ідіографічний підхід спрямований на поглиблений аналіз індивідуальних мотивів, життєвого досвіду та обставин конкретного правопорушення. Водночас потребує подальшого розгляду питання про співвідношення пізнавальних можливостей цих підходів і доцільність їх комплексного застосування в кримінальній психології.

Виклад основного матеріалу.

1. Основні характеристики підходів

Ідіографічний і номотетичний підходи відрізняються передусім спрямованістю дослідження. Ідіографічний підхід передбачає детальне вивчення конкретної особистості, її індивідуальних рис, життєвих обставин, мотивів і поведінкових реакцій. Натомість номотетичний підхід спрямований на пошук загальних закономірностей і встановлення статистичних взаємозв'язків між психологічними явищами. Теоретичне підґрунтя такого розмежування закладене у працях Вільгельма Віндельбанда, а важливість дослідження індивідуальності особистості обґрунтована Гордоном Олпортом [1; 2]. У кримінальній психології ці підходи дають змогу розглядати злочинну поведінку як з позиції загальних закономірностей, так і з урахуванням особливостей конкретної людини.

2. Пізнавальні можливості номотетичного підходу

Застосування номотетичного підходу в кримінальній психології дозволяє вивчати психологічні особливості різних груп людей і визначати, які з них можуть бути пов'язані зі злочинною поведінкою. У систематичному огляді, опублікованому 2021 року, Tharshini та співавтори проаналізували 33 наукові статті, присвячені взаємозв'язку особистісних характеристик і кримінальності [4]. Особливу увагу було приділено таким характеристикам, як психопатичні риси та рівень самоконтролю. Наприклад, можна дослідити відмінності в показниках самоконтролю між групою осіб, які неодноразово вчиняли правопорушення, та групою осіб без такого досвіду. Отримані результати допоможуть визначити наявність статистичних зв'язків між досліджуваними показниками. Однак такі зв'язки не можна трактувати як безумовний доказ причин виникнення злочинної поведінки або як підставу для прогнозування поведінки кожної окремої людини.

3. Пізнавальні можливості ідіографічного підходу

Ідіографічний підхід зосереджується на розкритті індивідуальних причин і механізмів поведінки людини з урахуванням її особистого досвіду та конкретної життєвої ситуації. Ларс-Гуннар Лунд у своїй праці 2015 року розглянув значення особистісно орієнтованого дослідження та необхідність сприймати людину як цілісну систему взаємопов'язаних характеристик [3]. У кримінальній психології такий підхід може передбачати аналіз біографії правопорушника, його емоційних переживань, соціальних зв'язків, особистих цінностей і мотивів учинку. Наприклад, причини вчинення крадіжки однією людиною можуть бути пов'язані з прагненням отримати матеріальну вигоду, тоді як інша людина може діяти під впливом свого оточення. Детальне дослідження кожного випадку дозволяє встановити такі відмінності. Проте висновки, отримані під час аналізу окремої особистості, не завжди можна застосовувати до інших людей.

4. Відмінності та обмеження підходів

Ідіографічний і номотетичний підходи мають різні переваги та обмеження, що визначають особливості їх використання в наукових дослідженнях. Номотетичний підхід забезпечує можливість зіставлення результатів, перевірки гіпотез і визначення закономірностей, характерних для досліджуваної групи. Водночас зосередження на загальних показниках може призводити до недостатнього врахування індивідуальних особливостей людини. Ідіографічний підхід, навпаки, дає змогу глибше зрозуміти конкретний випадок, але його результати мають обмежені можливості для широкого узагальнення. Лунд підкреслює важливість дослідження особистості з урахуванням взаємозв'язків між її характеристиками, а не лише окремих показників [3]. Отже, кожен із підходів має власні пізнавальні можливості, а їх ефективність залежить від мети та завдань дослідження.

5. Можливості спільного застосування підходів

У кримінальній психології доцільно розглядати ідіографічний та номотетичний підходи як такі, що можуть доповнювати один одного. Номотетичне дослідження допомагає виявити психологічні характеристики, які статистично пов'язані з певними видами правопорушень, а ідіографічний аналіз дає змогу з'ясувати, як саме ці характеристики проявляються в конкретної людини. Наприклад, якщо дослідження виявляє зв'язок між недостатнім самоконтролем і повторними правопорушеннями, подальший індивідуальний аналіз може бути спрямований на вивчення життєвих обставин, емоційних реакцій і ситуацій, у яких людині складно контролювати власну поведінку.

На важливість індивідуалізованого аналізу в кримінологічній практиці звертає увагу Н. Кайзер, яка розглядає метод аналізу окремих випадків як спосіб оцінювання ризиків і потреб правопорушника з урахуванням його особистої ситуації [5]. Отже, комплексне застосування обох підходів сприяє більш обґрунтованому розумінню злочинної поведінки та зменшує ризик помилкових висновків, що виникають унаслідок надмірного узагальнення або ігнорування індивідуальних обставин.

Висновки. Отже, ідіографічний та номотетичний підходи мають важливе значення для кримінальної психології, оскільки дають змогу досліджувати злочинну поведінку з різних позицій. Номотетичний підхід спрямований на виявлення загальних закономірностей і типових характеристик правопорушників, тоді як ідіографічний забезпечує глибше розуміння індивідуальних особливостей особистості, її мотивів і життєвого досвіду.

Таким чином, поєднання цих підходів сприяє комплексному аналізу причин протиправної поведінки, допомагає враховувати як загальні психологічні закономірності, так і індивідуальні відмінності між правопорушниками. Їх спільне використання має практичне значення для психологічного оцінювання особистості, визначення факторів ризику та розроблення ефективних заходів профілактики правопорушень.

Список використаних джерел

1. Windelband W. History and Natural Science / transl. by J. T. Lamiell. Theory & Psychology. 1998. Vol. 8, No. 1. P. 5–22. DOI: https://doi.org/10.1177/0959354398081001.

2. Allport G. W. Personality : A Psychological Interpretation. New York : Henry Holt and Company, 1937. xiv, 588 p.

3. Lundh L.-G. The Person as a Focus for Research – The Contributions of Windelband, Stern, Allport, Lamiell, and Magnusson. Journal for Person-Oriented Research. 2015. Vol. 1, No. 1–2. P. 15–33. DOI: https://doi.org/10.17505/jpor.2015.03.

4. Tharshini N. K., Ibrahim F., Kamaluddin M. R., Rathakrishnan B., Che Mohd Nasir N. The Link between Individual Personality Traits and Criminality: A Systematic Review. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2021. Vol. 18, No. 16. Art. 8663. DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph18168663.

5. Kaiser N. Forensic Criminology, Risk Assessments and the Prevention of Recidivism: An Introduction to a Genuine Idiographic Method (MIVEA). Revija za kriminologiju i krivično pravo. 2022. Vol. 60, No. 3. P. 7–20. DOI: https://doi.org/10.47152/rkkp.60.3.1.

Idiographic and Nomothetic Approaches in Criminal Psychology: A Comparative Analysis of Their Explanatory Potential

Puzanova S. V.

Abstract. The paper compares the explanatory potential of idiographic and nomothetic approaches in criminal psychology. Building on W. Windelband's methodological distinction and the work of G. Allport and L.-G. Lundh, the author shows that the nomothetic approach allows statistical relationships to be established between personality traits — including psychopathic characteristics and self-control — and criminal behaviour, as reflected in the systematic review by N. K. Tharshini and colleagues, whereas the idiographic approach focuses on an in-depth analysis of an individual's motives, life experience and the circumstances of a specific offence. Drawing on N. Kaiser, the author argues for combining both approaches: nomothetic research reveals statistical associations, while subsequent idiographic analysis specifies how the relevant characteristics manifest in a particular individual, thereby reducing the risk of erroneous conclusions caused by excessive generalization or by disregarding individual circumstances.

Keywords: idiographic approach, nomothetic approach, criminal psychology, offender-personality typology, risk assessment, individualized analysis.

References

1. Windelband W. History and Natural Science / transl. by J. T. Lamiell. Theory & Psychology. 1998. Vol. 8, No. 1. P. 5–22. DOI: https://doi.org/10.1177/0959354398081001.

2. Allport G. W. Personality: A Psychological Interpretation. New York : Henry Holt and Company, 1937. xiv, 588 p.

3. Lundh L.-G. The Person as a Focus for Research – The Contributions of Windelband, Stern, Allport, Lamiell, and Magnusson. Journal for Person-Oriented Research. 2015. Vol. 1, No. 1–2. P. 15–33. DOI: https://doi.org/10.17505/jpor.2015.03.

4. Tharshini N. K., Ibrahim F., Kamaluddin M. R., Rathakrishnan B., Che Mohd Nasir N. The Link between Individual Personality Traits and Criminality: A Systematic Review. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2021. Vol. 18, No. 16. Art. 8663. DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph18168663.

5. Kaiser N. Forensic Criminology, Risk Assessments and the Prevention of Recidivism: An Introduction to a Genuine Idiographic Method (MIVEA). Revija za kriminologiju i krivično pravo. 2022. Vol. 60, No. 3. P. 7–20. DOI: https://doi.org/10.47152/rkkp.60.3.1.

Бібліографічний опис (ДСТУ 8302:2015): Пузанова С. В. Ідіографічний та номотетичний підходи в кримінальній психології: порівняльний аналіз пізнавальних можливостей. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці. 2026. Т. 11, № 2 (62). С. 56–60. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2026.03.06.

РОЗДІЛ 2. НОВИНИ ЖУРНАЛУ

З 25 лютого 2026 року наказом Міністерства юстиції України від 6 лютого 2026 року № 322/5 було введено нову вартість експертогодини у 2026 році[1]

01.03.2026

Короткий зміст. Наказом Міністерства юстиції України від 6 лютого 2026 року № 322/5 з урахуванням індексу споживчих цін за 2025 рік вартість однієї експертогодини в науково-дослідних установах судових експертиз Мін'юсту на 2026 рік встановлено в розмірі 458,01 грн. Наказ видано відповідно до п. 12 Інструкції, затвердженої постановою КМУ від 1 липня 1996 року № 710, яка визначає порядок компенсації витрат особам, що викликаються до органів розслідування і суду, та оплати експертних послуг державних спеціалізованих установ. За назвою матеріалу нова вартість діє з 25 лютого 2026 року.

Верховний Суд опублікував систематизований огляд практики КЦС ВС у спорах щодо визначення місця проживання дитини[2]

10.03.2026

Короткий зміст. Верховний Суд оприлюднив систематизований огляд практики Касаційного цивільного суду у спорах про визначення місця проживання дитини. Узагальнено позиції щодо принципу найкращих інтересів дитини, урахування її віку й думки, роз'єднання братів і сестер, поділу батьківського часу та моделі спільної фізичної опіки. Окремо висвітлено спори в умовах воєнного стану: перебування дитини за кордоном, її переміщення через військову агресію, обов'язок батьків повідомляти про місцеперебування дитини, штучні спори з метою ухилення від військового обов'язку, забезпечення позову.

Матеріали досудового розслідування у кримінальному провадженні, використані в господарській справі без письмового дозволу слідчого або прокурора на розголошення відомостей досудового розслідування, є недопустимими доказами – КГС ВС[3]

16.03.2026

Короткий зміст. Касаційний господарський суд ВС у постанові від 11 лютого 2026 року у справі № 910/7638/24 визнав недопустимими доказами в господарській справі матеріали досудового розслідування, використані без письмового дозволу слідчого або прокурора на розголошення (ст. 222 КПК України). Спір стосувався позову прокурора до комунального підприємства про ліквідацію несанкціонованого сміттєзвалища. Рішення судів усе ж залишено без змін, бо порушення доведено іншими доказами: актами й приписами екологічної інспекції, довідками інспекторів, матеріалами космічного знімання, геодезичними схемами.

Як оформити батьківство, якщо дитина народжена у шлюбі, але від іншого чоловіка - пояснює Міністерство юстиції України[4]

06.04.2026

Короткий зміст. Міністерство юстиції України пояснило, як визначити батьківство, якщо дитина народилася у шлюбі, але від іншого чоловіка. За ст. 122 СК дитина, народжена у шлюбі або протягом десяти місяців після його припинення, походить від подружжя. Біологічного батька можна записати, якщо подружжя подасть заяву про невизнання чоловіка батьком, а мати й біологічний батько подадуть заяву про визнання батьківства; заяву чоловіка можна надіслати поштою чи подати через представника. Без згоди спір вирішує суд: позов про визнання батьківства (ст. 129, позовна давність один рік) або оспорювання батьківства (ст. 136).

Оформити майно на дитину стане простіше[5]

23.04.2026

Короткий зміст. Міністерство юстиції України повідомило про підписання Президентом Закону від 25.03.2026 № 4824-IX щодо вдосконалення порядку вчинення правочинів в інтересах малолітніх і неповнолітніх. Правочини, за якими дитина безоплатно набуває майно, зокрема нерухомість чи транспортні засоби, вчинятимуться без дозволу органу опіки та піклування, але за згодою батьків. Для відчуження, поділу, застави чи іпотеки майна дитини дозвіл органу опіки залишається обов'язковим. Закон набирає чинності через місяць після опублікування. Пояснено й особливості правочинів залежно від віку дитини.

Спір про повернення дитини до держави постійного проживання: що вирішив суд[6]

30.04.2026

Короткий зміст. Херсонський апеляційний суд постановою від 17.03.2026 залишив без змін рішення Херсонського міського суду від 16.01.2026 (справа № 511/4471/24), яким громадянинові Польщі відмовлено в поверненні малолітньої дитини, яку мати 7 грудня 2023 року без його згоди вивезла з Кракова до України. Суди застосували виняток за пп. «b» ст. 13 Гаазької конвенції 1980 року з огляду на стійкий зв'язок дитини з матір'ю, її адаптацію в Україні, неможливість повернення матері та висновок психолога про високий ризик травми прив'язаності. Такий підхід узгоджується з практикою ЄСПЛ і Великої Палати ВС.

References

1. Z 25 liutoho 2026 roku nakazom Ministerstva yustytsii Ukrainy vid 6 liutoho 2026 roku № 322/5 bulo vvedeno novu vartist ekspertohodyny u 2026 rotsi [From 25 February 2026, Order of the Ministry of Justice of Ukraine No. 322/5 of 6 February 2026 Introduced a New Cost of an Expert Hour in 2026]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2026. 1 berez. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/17590-z-25-lyutogo-2026-roku-nakazom-ministerstva-yustitsiji-ukrajini-vid-6-lyutogo-2026-roku-322-5-bulo-vvedeno-novu-vartist-ekspertogodini-u-2026-rotsi (onovlena versiia vid 01.03.2026). [in Ukrainian].

2. Verkhovnyi Sud opublikuvav systematyzovanyi ohliad praktyky KTSS VS u sporakh shchodo vyznachennia mistsia prozhyvannia dytyny [The Supreme Court Published a Systematised Review of the Case Law of the Civil Cassation Court in Disputes on Determining a Child's Place of Residence]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2026. 10 berez. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-

news/17655-verhovnij-sud-opublikuvav-sistematizovanij-oglyad-praktiki-kcs-vs-u-sporah-shodo-viznachennya-miscya-prozhivannya-ditini (onovlena versiia vid 10.03.2026). [in Ukrainian].

3. Materialy dosudovoho rozsliduvannia u kryminalnomu provadzhenni, vykorystani v hospodarskii spravi bez pysmovoho dozvolu slidchoho abo prokurora na rozgholoshennia vidomostei dosudovoho rozsliduvannia, ye nedopustymymy dokazamy – KHS VS [Pre-Trial Investigation Materials Used in a Commercial Case Without the Written Permission of the Investigator or Prosecutor to Disclose Them Are Inadmissible Evidence – Commercial Cassation Court of the Supreme Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2026. 16 berez. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/17697-materiali-dosudovogo-rozsliduvannya-u-kriminalnomu-provadzhenni-vikoristani-v-gospodarskij-spravi-bez-pismovogo-dozvolu-slidchogo-abo-prokurora-na-rozgoloshennya-vidomostej-dosudovogo-rozsliduvannya-ye-nedopustimimi-dokazami-kgs-vs (onovlena versiia vid 16.03.2026). [in Ukrainian].

4. Yak oformyty batkivstvo, yakshcho dytyna narodzhena u shliubi, ale vid inshoho cholovika - poiasniuie Ministerstvo yustytsii Ukrainy [How to Register Paternity If a Child Was Born in Marriage but from Another Man – Explained by the Ministry of Justice of Ukraine]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2026. 6 kvit. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/17906-yak-oformiti-batkivstvo-yaksho-ditina-narodzhena-u-shlyubi-ale-vid-inshogo-cholovika---poyasnyuye-ministerstvo-yusticiyi-ukrayini (onovlena versiia vid 06.04.2026). [in Ukrainian].

5. Oformyty maino na dytynu stane prostishe [Registering Property in a Child's Name Will Become Easier]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2026. 23 kvit. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/18063-oformiti-majno-na-ditinu-stane-prostishe (onovlena versiia vid 23.04.2026). [in Ukrainian].

6. Spir pro povernennia dytyny do derzhavy postiinoho prozhyvannia: shcho vyrishyv sud [A Dispute over the Return of a Child to the State of Habitual Residence: What the Court Decided]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2026. 30 kvit. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/18134-spir-pro-povernennya-ditini-do-derzhavi-postijnogo-prozhivannya-sho-virishiv-sud (onovlena versiia vid 30.04.2026). [in Ukrainian].

РОЗДІЛ 3. НОВИНИ ІНЖЕНЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОТЕХНІКИ

ВЛАСНІ РОЗРОБКИ

Інструментальне інтерв'ювання з реєстрацією електродермальної активності

Чи з'явиться в Україні нова професія — інструментальний інтерв'юер? 2026 року київський Інститут психологічної експертизи і поліграфа розпочав науково-дослідну роботу на цю тему.

Підставою стала практика використання детектора «DPulse»: 2025 року О. А. Назаров запровадив його в навчальну й прикладну діяльність психологів, поліграфологів, рекрутерів і працівників служб безпеки на базі методики «Діалог», яку розробляли у 2022–2025 роках. Меморандуми про впровадження технології в навчальний процес уклали п'ять закладів: Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика, Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая, Київський університет інтелектуальної власності та права, Європейський університет і Університет «Київ» [1].

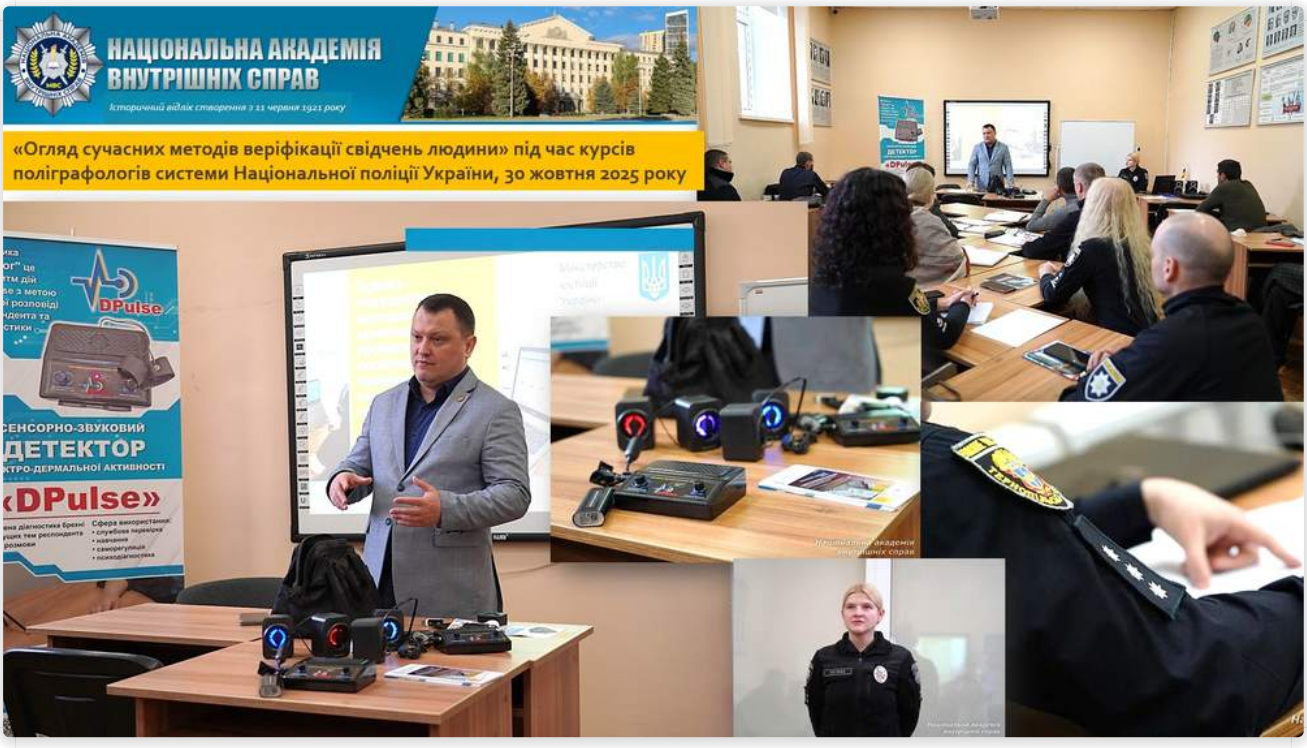

Заняття з використання детектора «DPulse» [1]

Ідеться про фахівця з психофізіологічного опитування із застосуванням інструментальної реєстрації електродермальної активності (EDA/GSR) — інтерв'юера, екзаменатора чи комунікатора. Для такої кваліфікації ще треба визначити професію, вимоги до кандидатів на навчання і методику застосування спеціальних знань [1].

Презентація технології, Київ, 8 грудня 2025 р. [1]

Теоретичне підґрунтя автор пояснює кількома моделями виникнення електродермальної реакції: орієнтувальною (реакція на новизну й невідповідність стимулу), теорією мотиваційної значущості (реакція на емоційну й мотиваційну важливість стимулу — загрозу, ризик покарання, очікування викриття, винагороду) та теорією емоційного збудження [1].

References

1. Instytutom psykholohichnoi ekspertyzy i polihrafa (m. Kyiv) rozpochata naukovo-doslidna robota shchodo stvorennia novoi profesiinoi diialnosti z instrumentalnoho interviuvannia po provedenniu psykhofiziolohichnoho opytuvannia liudyny. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2026. 27 liut. URL: https://expertize-journal.org.ua/ustatkuvannya-dlya-psikhologa/17589-naukovo-doslidna-robota-shchodo-stvorennya-novoji-profesijnoji-diyalnosti-z-instrumentalnogo-interv-yuvannya-z-provedennya-psikhofiziologichnogo-opituvannya-lyudini-iz-zastosuvannyam-instrumentalnoji-reestratsiji-elektrodermalnoji-aktivnosti-eda-gsr (onovlena versiia vid 28.03.2026). [in Ukrainian].

ЧИТАЧІ ТАКОЖ ШУКАЮТЬ

В ІНТЕРНЕТІ

Пошукові запити зі словом «експертиза», які найчастіше вводили користувачі Google в Україні у березні–квітні 2026 р. — у період виходу цього номера[26]:

№	Запит	Індекс
1	судово медична експертиза	100
2	судово-медична експертиза	93
3	лінгвістична експертиза	68
4	психофізіологічна експертиза	46
5	експертиза проектної документації	41

Індекс популярності Google Trends: 100 — найчастіший запит періоду, решта — у відсотках від нього. Абсолютної кількості пошуків Google не оприлюднює. Найшвидше зростали запити: «експертиза проектної документації» (+100 %), «лінгвістична експертиза» (+70 %).

У ЖУРНАЛІ

Матеріали цього номера, які читачі відкривали найчастіше, — кількість переглядів їхніх сторінок на сайті журналу станом на 06.11.2026:

№	Матеріал	Переглядів
1	З 25 лютого 2026 року наказом Міністерства юстиції України від 6 лютого 2026 року № 322/5 було введено нову вартість експертогодини у 2026 році	1 584
2	*Карачевцев Я. М.* Особливості оцінки моральної шкоди за тілесні ушкодження, смерть від злочину, ДТП, травми на виробництві чи професійного захворювання	802
3	Інструментальне інтерв'ювання з реєстрацією електродермальної активності	720
4	Детектор "DPulse"	589
5	Матеріали досудового розслідування у кримінальному провадженні, використані в господарській справі без письмового дозволу слідчого або прокурора на розголошення відомостей досудового розслідування, є недопустимими доказами – КГС ВС	475

Лічильник сайту журналу рахує всі відкриття сторінки матеріалу від дня її оприлюднення. Перегляди саме за період виходу номера журнал фіксує з листопада 2026 р.

Станьте автором журналу. Редакція приймає статті науковців, судових експертів, адвокатів, психологів і здобувачів наукових ступенів з юридичної психології, судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа та спеціальних знань у юридичній прак-

тиці. Публікація безкоштовна, статтям редакція присвоює DOI, а читають їх ті, хто щодня працює в судах. Приєднуйтеся до спільноти судових експертів і дослідників: вимоги до статей і тез див. у розділі «Вимоги до оформлення»[27].

Потрібен судовий експерт? Якщо у справі, яку розглядає суд, виникли питання, що потребують спеціальних знань у галузі психології, зокрема щодо моральних страждань, психологічного стану учасника процесу, інтересів дитини чи психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа, зверніться до редакції. Допоможемо визначитися з видом експертизи, сформулювати питання експертові й знайти фахівця з належною кваліфікацією. Запит — через форму «Консультація» на сайті журналу[28] або за телефоном +38 (093) 476-72-60.

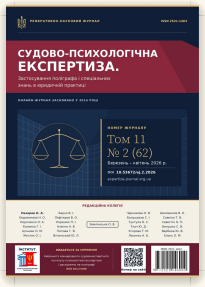

Як цитувати номер

Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці : реферативно-науковий online журнал. 2026. Т. 11, № 2 (62). 72 с. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.2.2026. URL: https://expertize-journal.org.ua/nomera/19798-2026-2-67.

References

1. Pro metu stvorennia Internet-vydannia [On the Purpose of Creating the Online Publication]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/o-celyah (onovlena versiia vid 29.06.2022). [in Ukrainian].

2. Kyivskyi mizhnarodnyi sudovo-ekspertnyi instytut psykholohichnoi ekspertyzy i doslidzhen na polihrafi [Kiev International Forensic Expert Institute of Psychological Expertise and Researchs on Polygraph, LLC] : zapys u reiestri naukovykh orhanizatsii Research Organization Registry (ROR). URL: https://ror.org/02xc7et08 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

3. Vytiah z Yedynoho derzhavnoho reiestru veteraniv viiny vid 31.10.2026 № 31102026-00003569 [Extract from the Unified State Register of War Veterans of 31.10.2026 No. 31102026-00003569] : vidomosti pro subiekta veteranskoho pidpryiemnytstva (Nazarov Oleh Anatoliiovych) / Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrainy. Opryliudneno na storintsi "Pro naukovo-referatyvne vydannia" saitu zhurnalu. URL: https://expertize-journal.org.ua/o-nauchnom-izdanii (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].

4. Redaktsiina kolehiia [Editorial Board]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/redaktsijna-kolegiya (onovlena versiia vid 09.11.2026). [in Ukrainian].

5. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice]. 2026. Vol. 11, No. 2 (62). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.2.2026. [in Ukrainian].

6. DSTU 3017:2015. Informatsiia ta dokumentatsiia. Vydannia. Osnovni vydy. Terminy ta vyznachennia poniat [Information and Documentation. Publications. Main Types. Terms and Definitions]. [Chynnyi vid 2016-07-01]. Vyd. ofits. Pp. 4.14.2.2, 4.14.2.7. Referaty prats, opryli-

udnenykh ranishe, podano iz zaznachenniam imeni avtora ta dzherela zapozychennia vidpovidno do p. 1 ch. 2 st. 22 Zakonu Ukrainy "Pro avtorske pravo i sumizhni prava" vid 01.12.2022 № 2811-IX; akty orhaniv derzhavnoi vlady ta ofitsiini dokumenty sudovoho kharakteru ne okhoroniaiutsia avtorskym pravom (p. 3 ch. 1 st. 8 tsoho Zakonu). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

7. The Washing Away of Wrongs: Forensic Medicine in Thirteenth-Century China. University of Michigan Press. URL: https://press.umich.edu/Books/T/The-Washing-Away-of-Wrongs (data zvernennia: 04.11.2026).

8. HRMMU/OHCHR, "Ukraine: Protection of civilians in armed conflict — April 2026 update" (opubl. 13.05.2026). URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2026-05/Ukraine%20-%20protection%20of%20civilians%20in%20armed%20conflict%20%28April%202026%29_ENG.pdf (data zvernennia: 04.11.2026).

9. Prosecutor General Kravchenko: Over 240,000 Crimes of Russian Aggression Against Ukraine Recorded Since the Beginning of the Invasion, Over 210,000 Are War Crimes. UNN. 2026. 24 Feb. URL: https://unn.ua/en/news/prosecutor-general-kravchenko-over-240000-crimes-of-russian-aggression-against-ukraine-recorded-since-the-beginning-of-the-invasion-over-210000-are-war-crimes (data zvernennia: 08.11.2026).

10. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank : press release. 2026. 23 Feb. URL: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released (data zvernennia: 08.11.2026).

11. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu vid 01.04.2026 u spravi № 945/1826/24 [Resolution of the Supreme Court (Civil Cassation Court) of 1 April 2026 in Case No. 945/1826/24]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/135351108 (data zvernennia: 08.11.2026). [in Ukrainian].

12. Vidkryto podachu zaiav dlia biznesu ta derzhavy do mizhnarodnoho Reiestru zbytkiv dlia Ukrainy, — Minrozvytku [Claims Opened for Business and the State in the International Register of Damage for Ukraine — Ministry for Development]. Uriadovyi portal. 2026. 29 kvit. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/vidkryto-podachu-zaiav-dlia-biznesu-ta-derzhavy-do-mizhnarodnoho-reiestru-zbytkiv-dlia-ukrainy-minrozvytku (data zvernennia: 08.11.2026). [in Ukrainian].

13. Verkhovna Rada Ukrainy ratyfikuvala Konventsiiu pro stvorennia Mizhnarodnoi kompensatsiinoi komisii dlia Ukrainy [The Verkhovna Rada of Ukraine Ratified the Convention Establishing the International Claims Commission for Ukraine]. Uriadovyi portal. 2026. 30 kvit. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/verkhovna-rada-ukrainy-ratyfikuvala-konventsiiu-pro-stvorennia-mizhnarodnoi-kompensatsiinoi-komisii-dlia-ukrainy (data zvernennia: 08.11.2026). [in Ukrainian].

14. Natsionalna politsiia Ukrainy. Pozhezha v zhytlovomu budynku na ploshchi Sobornii, 3 u Lvovi — pamiattsi arkhitektury XVIII–XIX st. u skladi ansambliu bernardynskoho monastyria — pislia udaru rosiiskoho drona 24 bereznia 2026 r [Fire in a Residential Building at 3 Soborna Square in Lviv – An 18Th–19th-Century Architectural Monument Within the Bernardine Monastery Ensemble – After a Russian Drone Strike on 24 March 2026] : fotohrafiia (litsenziia CC BY 4.0). Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Destructions_in_the_architectural_complex_of_Bernardine_monastery_in_Lviv_after_Russian_attack,_2026-03-24_(01).jpg (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

15. DSNS Ukrainy. Zhytlovyi budynok v Odesi pislia rosiiskoi ataky v nich na 6 kvitnia 2026 r [Residential Building in Odesa After a Russian Attack on the Night of 6 April 2026] : fo-

tohrafiia (litsenziia CC BY 4.0). Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Destructions_in_Odesa_after_Russian_attack,_2026-04-06_(21).webp (data zvernennia: 09.11.2026). [in Ukrainian].

16. Chotyry roky pravosuddia v umovakh viiny — chernihivska suddia Liubov Kharechko bula rozstriliana rosiiskymy viiskovymy [Four Years of Justice in Wartime: Chernihiv Judge Liubov Kharechko Was Shot Dead by Russian Soldiers]. Rada suddiv Ukrainy : ofitsiinyi vebsait. 2026. 24 liut. URL: https://rsu.gov.ua/ua/news/cotiri-roki-pravosudda-v-umovah-vijni-cernigivska-sudda-lubov-harecko-bula-rozstrilana-rosijskimi-vijskovimi (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

17. Vytiah z protokolu zahalnykh zboriv suddiv Chernihivskoho apeliatsiinoho sudu vid 08 zhovtnia 2018 roku [Extract from the Minutes of the General Meeting of Judges of the Chernihiv Court of Appeal of 8 October 2018]. Chernihivskyi apeliatsiinyi sud : ofitsiinyi vebsait. URL: https://cna.court.gov.ua/sud4823/inshe/1/protokol08 (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

18. Obrano zastupnyka holovy sudu ta sekretariv sudovykh palat [Deputy Chief Judge and Secretaries of the Judicial Chambers Elected]. Chernihivskyi apeliatsiinyi sud : ofitsiinyi vebsait. 2021. 7 zhovt. URL: https://cna.court.gov.ua/sud4823/pres-centr/general/1191100/ (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

19. U Chernihivskomu AS zminyvsia holova [The Chief Judge of the Chernihiv Court of Appeal Has Changed]. Zakon i Biznes. 2024. 25 zhovt. URL: https://zib.com.ua/ua/163820.html (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

20. Uzahalnennia sudovoi praktyky [Generalisation of Case Law] / sekretar sudovoi palaty u tsyvilnykh spravakh L. K. Kharechko. Apeliatsiinyi sud Chernihivskoi oblasti : ofitsiinyi vebsait. 2018. 3 trav. URL: https://cna.court.gov.ua/sud2590/5864/477027/ (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

21. Kharechko L. K. Moi virshi — tse kryk dushi [My Poems Are the Cry of the Soul] : zbirnyk poezii / Liubov Kharechko. Chernihiv : [s. n.], 2026. 56 s. : il., fot. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2026.01. URL: https://expertize-journal.org.ua/books/19828-kharechko-moi-virshi-tse-kryk-dushi (onovlena versiia vid 06.11.2026). [in Ukrainian].

22. Spivchuttia [Condolences] : [u zviazku iz zahybelliu suddi Krasnohradskoho raionnoho sudu Kharkivskoi oblasti D. S. Konstantynova]. Sudova vlada Ukrainy : ofitsiinyi vebportal. 2022. 30 zhovt. URL: https://court.gov.ua/archive/1339620/ (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

23. Zakhyshchaiuchy Ukrainu, zahynuv holova Veselivskoho raionnoho sudu Zaporizkoi oblasti Anatolii Nahornyi [Anatolii Nahornyi, Head of the Vesele District Court of Zaporizhzhia Region, Killed Defending Ukraine]. Rada suddiv Ukrainy : ofitsiinyi vebsait. 2023. 26 lystop. URL: https://rsu.gov.ua/ua/news/zahisauci-ukrainu-zaginuv-golova-veselivskogo-rajonnogo-sudu-zaporizkoi-oblasti-anatolij-nagornij (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

24. Vyshcha rada pravosuddia vyslovliuie shchyre spivchuttia z pryvodu smerti suddi Verkhovnoho Sudu Leonida Loboika [The High Council of Justice Expresses Sincere Condolences on the Death of Supreme Court Judge Leonid Loboiko]. Vyshcha rada pravosuddia : ofitsiinyi vebsait. 2024. 28 veres. URL: https://hcj.gov.ua/news/vyshcha-rada-pravosuddya-vyslovlyuye-shchyre-spivchuttya-z-pryvodu-smerti-suddi-verhovnogo-sudu (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

25. Holova RSU — pro robotu sudiv pid chas viiny, konkurs do VKKS, spravy shchodo voiennykh zlochyniv ta suddiv na fronti [Head of the Council of Judges of Ukraine on the Work of Courts in Wartime, the Competition to the HQCJ, War Crimes Cases and Judges at the Front].

Sudova vlada Ukrainy : ofitsiinyi vebportal. 2023. 8 trav. URL: https://court.gov.ua/press/news/1419134 (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

26. Google Trends : poshukovyi termin «ekspertyza», Ukraina, 01.03.2026–30.04.2026 [Google Trends: Search Term “ekspertyza”, Ukraine, 01.03.2026–30.04.2026]. URL: https://trends.google.com/trends/explore?date=2026-03-01%202026-04-30&geo=UA&q=%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0&hl=uk (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

27. Vymohy do oformlennia statei i tez [Requirements for Articles and Abstracts]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/vimogi-do-oformlennya (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].

28. Konsultatsiia: zapyt na provedennia sudovoi psykholohichnoi ekspertyzy, doslidzhennia [Consultation: Request for a Forensic Psychological Examination or Study]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/konsultacia (onovlena versiia vid 28.10.2023). [in Ukrainian].

Відомості про журнал

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Назва: реферативно-науковий журнал «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці» (Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice). Електронне (online) видання.

Ідентифікатори: ISSN 2521-1463 (Online); штриховий код EAN-13 для періодичних видань 9772521146000; державний український ідентифікатор медіа R40-05509 (рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 26.09.2024 № 2785); префікс DOI 10.53672 (Crossref).

Засновник і видавець: кандидат психологічних наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович. Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 8355 від 09.06.2025.

Видається за сприяння ТОВ «Київський міжнародний судово-експертний інститут психологічної експертизи і досліджень на поліграфі»; міжнародний ідентифікатор наукової організації ROR 02xc7et08.

Галузь: юридичні, психологічні науки. Періодичність: 1 раз на два місяці. Мови видання: українська, англійська.

Увага! Електронне видання не внесено до затвердженого Міністерством освіти і науки України переліку наукових фахових видань України.

ІСТОРІЯ ВИДАННЯ

Журнал засновано у травні 2016 р. кандидатом психологічних наук, доцентом, експертом-поліграфологом, правознавцем О. А. Назаровим на базі інформаційно-правового вебсайту з метою популяризації можливостей судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа та інших спеціальних знань у юридичній практиці. Редакційну колегію сформовано у квітні 2017 р. під час ISSN-реєстрації видання.

БАЗИ ДАНИХ, РЕЄСТРИ ТА БІБЛІОТЕКИ

Реєстр суб'єктів у сфері медіа; Google Scholar; ISSN International Centre — ISSN Portal; Crossref; Scilit (MDPI); Відкритий український індекс цитувань (OUCI, ДНТБ України); ICI World of Journals (Index Copernicus, паспорт журналу); Реєстр наукових видань України (УкрІНТЕІ); Polska Bibliografia Naukowa (PBN). Інші каталоги: ResearchBib.

ПОЛІТИКА ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ

Видання практикує політику негайного відкритого доступу до опублікованого змісту, підтримуючи принципи вільного поширення наукової інформації та глобального обміну знаннями задля загального суспільного прогресу.

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

Поштова адреса: 01001, м. Київ-1, вул. Хрещатик, 22, абонентська скринька В-62. Засновник — видавець: тел. +38 (093) 476-72-60; e-mail: nazarovua@ukr.net. Заступники головного редактора: д-р психол. наук, професор Євдокимова Наталя Олексіївна (yevdokymova@ukr.net); д-р юрид. наук, професор Кириченко Олександр Анатолійович (alankir23@ukr.net). Сайт: expertize-journal.org.ua; e-mail редакції: info@expertize-journal.org.ua.

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

2026. Том 11, № 2 (62)
березень–квітень 2026 року

Реферативно-науковий online журнал

Засновник, видавець, відповідальний за випуск — Назаров О. А.

Видається за сприяння Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі (ROR 02xc7et08).

Формат А4 (210×297 мм). Гарнітура Source Serif 4. Обсяг 72 с.

DOI 10.53672/ej.2.2026. Ідентифікатор медіа R40-05509. ISSN 2521-1463 (Online).

Видавник Назаров О. А. Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 8355 від 09.06.2025.

01001, м. Київ-1, вул. Хрещатик, 22, а/с В-62. Тел. +38 (093) 476-72-60. E-mail: nazarovua@ukr.net

expertize-journal.org.ua